

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА
УКРАЇНИ**

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАПША ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА



УДК 338.43.012.3

**РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНИХ АГРАРНИХ
ПЕРЕТВОРЕННЯХ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Миколаїв – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному аграрному університеті Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Науковий консультант:

доктор економічних наук, професор,
академік НААН України
Юрчишин Володимир Васильович,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування» НАН України,
головний науковий співробітник відділу економіки та політики аграрних перетворень.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
академік НААН України
Малік Микола Йосипович,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
завідувач відділу розвитку підприємництва і кооперації;

доктор економічних наук, професор
Баланюк Іван Федорович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри обліку та аудиту;

доктор економічних наук, професор
Кіщак Іван Теодорович,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
декан факультету економіки.

Захист відбудеться «17» жовтня 2014 р. о 9.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 у Миколаївському національному аграрному університеті Міністерства аграрної політики та продовольства України за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Карпенка, 73.

Автореферат розісланий «16» вересня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



А.В. Ключник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Підвищена увага до розвитку відносин власності в аграрному секторі з боку науковців та практиків зумовлена низкою чинників: загостренням соціально-економічних, суспільно-демографічних та політико-правових проблем, що постають на селі внаслідок проведених глибоких перетворень; утвердженням приватної форми власності як нової після її багаторічної відсутності на теренах вітчизняної економіки; зміцненням в господарському комплексі України дієвості ринкових засад, під впливом яких аграрний сектор має постійно реагувати на зміну макроекономічної та мікроекономічної кон'юнктури; неприйняттям частиною суспільства повноцінної приватної форми власності в сільському господарстві, зокрема в частині земель сільськогосподарського призначення, що полягає в довготривалому збереженні мораторію на їх купівлю-продаж; накопиченням власного та світового наукового та прикладного досвіду прискореного економічного розвитку аграрного сектора на основі приватної форми власності на землю; очікуванням державного менеджменту на самодостатність механізмів ринкової економіки та приватної власності як таких, що автоматично сприятимуть розв'язанню як економічних, так і соціально-демографічних та суспільно-політичних проблем українського села.

Посилює потребу науково прикладного опрацювання теоретичних та прикладних проблем розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні нагальність підвищення соціально-економічної результативності аграрних реформ, необхідність забезпечення національної продовольчої безпеки, інтенсивність залучення аграрного сектора до участі в економічній глобалізації та світовій регіоналізації, перспективність збалансування соціальних, економічних та екологічних складових на основі гармонічного поєднання діалектично пов'язаних процесів індивідуалізації та соціалізації власності в інтересах національного селянства та суспільства.

Теоретико-методологічні та методичні напрацювання стосовно розвитку відносин власності у профільній науковій та навчально-методичній літературі висвітлювали такі вітчизняні та зарубіжні фахівці як Базилевич В.Д., Беленцов В.Н., Бірюкова Н.Н., Веблен Т., Демсет Г., Джозеф К., Іноземцев В.А., Коммонс Дж., Коуз Р., Лазія І.В., Лукінов І.І., Лупенко Ю.О., Осичнюк О.В., Остром Е., Ордуей Н., Рибалкін В.О., Степаненко С.В. та інші науковці. Науково прикладні аспекти системи сучасних аграрних перетворень досліджували Андрійчук В.Г., Баланюк І.Ф., Бородіна О.М., Гудзинський О.Д., Єрмаков О.Ю., Зіновчук В.В., Кішак І.Т., Котикова О.І., Малік М.Й., Месель-Веселяк В.Я., Онищенко О.М., Пугачов М.І., Россоха В.В., Саблук П.Т., Сіренко Н.М., Ушачов І.Г., Ушкаренко Ю.В., Шهبаніна О.В., Шهبаніч В.С., Шпикуляк О.Г., Червен І.І., Черевко Г.В., Федоров М.М., Юрчишин В.В., Яценко В.М. та інші вчені. Завдяки їх дослідженням сформовано надійний науковий фундамент щодо трансформації відносин власності, а практика аграрних перетворень відбувалася без соціальних потрясінь та громадських протистоянь. Проте соціально-економічний стан аграрного сектору та наявність серед науковців діаметрально протилежних підходів щодо його подальшого розвитку засвідчують нагальність проведення наукових досліджень предметно

використання відносин власності в якості одного з найбільш дієвих механізмів подолання негараздів в сільському господарстві та орієнтування його ведення на сучасні світові зразки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося відповідно до плану науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за тематиками «Організаційно-економічні засади забезпечення стійкого розвитку агропромислового комплексу» ДР 0109U005733 (автором здійснено оцінку структурних зрушень, що відбуваються в аграрному секторі в результаті ринкових трансформацій та розвитку відносин власності) та «Дослідження науково-методологічних засад та розробка організаційно-економічного механізму ефективного розвитку підприємств АПК» ДР 0112U002041 (автором обґрунтовано положення нормативно-інструктивного, інформаційного та методичного забезпечення удосконалення організаційної структури управління аграрним підприємством), а також є складовою теми науково-економічних досліджень Одеського державного аграрного університету «Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах розвитку АПК Півдня України» ДР 0107U003954 (автором рекомендовано здійснення диверсифікації виробничо-господарської діяльності в напрямках, що передбачають природоохоронні форми ведення аграрного бізнесу).

Мета та задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування та розробка теоретичних положень, методологічних підходів та науково-прикладних рекомендацій щодо підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрних перетвореннях.

Відповідно до поставленої мети в дослідженні ставилися та вирішувалися такі задачі:

- узагальнити розуміння науково-прикладних засад розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні;
- визначити власність як економічну категорію та об'єкт наукових досліджень;
- розробити світоглядне забезпечення розвитку відносин власності;
- сформувати методологічні основи системного дослідження відносин власності;
- розкрити особливості розвитку відносин власності в системі сучасних аграрних перетворень;
- оцінити соціально-економічну результативність розвитку відносин власності в аграрному секторі;
- проаналізувати забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації відносин власності;
- дослідити регіональні аспекти розвитку відносин власності;
- розкрити науково-економічні основи взаємозв'язку та взаємозалежності процесу управління нерухомістю та розвитку відносин власності;
- обґрунтувати організаційну регламентацію процесу управління нерухомістю як складову розвитку відносин власності;
- опрацювати економічні методи процесу управління нерухомістю в контексті

розвитку відносин власності;

- проаналізувати розвиток нерухомості виробничого призначення в аграрному секторі в умовах трансформації відносин власності;
- визначити соціально-економічні орієнтири розвитку відносин власності;
- дослідити багатуукладність як передумову підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі;
- розкрити розвиток відносин власності в контексті екологізації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора;
- дослідити результативність аграрного сектора предметно розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- обґрунтувати напрями підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку відносин власності в аграрному секторі України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, методичних та прикладних положень щодо розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях як передумови створення соціально-економічної основи підвищення добробуту сільських жителів та забезпечення продовольчої безпеки нації.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження виступає загальнонауковий діалектичний метод пізнання предметно об'єктивної реальної дійсності розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні. В процесі написання дисертаційної роботи використовувалися такі методи дослідження, як: абстрактно-логічний (при узагальненнях теоретичного характеру на основі праць вітчизняних та зарубіжних науковців стосовно предмету дослідження); аксіоматичний (при застосуванні філософських, історичних, біологічних, економічних, соціальних та психологічних аксіом для розкриття власності як загальнолюдської цінності та загальнонаукової категорії); монографічний (при представленні досвіду та передумов підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності); системний та історичний (при висвітленні особливостей сучасного розвитку відносин власності аграрного сектора та методологічних основ їх наукових досліджень в системі сучасних аграрних перетворень); створення теорії (при узагальненні результатів дослідження діалектичного взаємозв'язку індивідуалізації та соціалізації власності); динамічний, індексний та економіко-статистичний (при характеристиці суспільно-політичної результативності реформування відносин власності в сільському господарстві, при аналізі розвитку відносин власності в регіонах); групування та спостереження (при оцінці соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі), порівняльний, графічний, економіко-математичний (при аналізі розвитку нерухомості виробничого призначення та сільської жиглової нерухомості).

Джерелами інформації служили законодавчі акти Верховної Ради України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, офіційні матеріали Державної служби статистики України; Міністерства аграрної політики та

продовольства України, розробки науково-дослідних інститутів, нормативно-правові акти місцевих органів самоврядування, вибіркові монографічні та соціологічні обстеження за темою дослідження, наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців з аграрної економіки та відносин власності, матеріали Інтернет тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці теоретико-методологічного та організаційно-методичного забезпечення результативного розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано структуру системного дослідження феномену власності в усій повноті його змісту, форм та процесів розвитку, що включає, з одного боку, окремі галузі науки (економіку, соціологію, право, психологію та ін.), а з іншого – міждисциплінарні наукові пошуки, що дозволяє консолідувати процес пізнання та використовувати широкий арсенал дослідницьких методів предметно складної динамічної системи для вирішення прикладних завдань реформування відносин власності в періоди кардинальних соціально-економічних перетворень (С. 13);

- науково обґрунтовано трактування приватної власності, що подається як загальнолюдська цінність, що утворена цивілізаційною еволюцією та в якості загальнонаукової категорії відображає органічну властивість субстанції соціальної природи людини, яка ідентифікується через свою особисту індивідуальність та право на володіння, користування та розпорядження матеріальними та нематеріальними благами (С. 11);

- запропоновано концептуальні основи об'єктивного характеру проведення перетворень відносин власності в аграрному секторі та обґрунтування стратегічних перспектив його розвитку на основі домінування приватної форми власності та ринково орієнтованих господарюючих суб'єктів, конкурентоспроможність яких проявляється структурними зрушеннями ресурсного потенціалу за рахунок одних організаційно-правових форм на користь інших та адаптивністю до динамічних змін ринкового середовища (С.16);

- сформовано теоретико-методологічні засади підвищення ефективності інституціонального забезпечення розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях, які віддзеркалюють системну еволюцію суспільних інституцій під впливом домінування приватної власності, ринкової кон'юнктури, багатокладної економіки, що мають місце згідно нових організаційно-економічних та соціально-правових інститутів (С.14);

- розроблено методологічні основи використання в дослідженнях відносин власності в аграрних перетвореннях комплексу пізнавальних засад з позицій історичності, об'єктивності, системності та динамічності, якими формується наукове забезпечення соціально-економічних, організаційно-правових та морально-психологічних умов реалізації інтересів сільської громади та власників (С. 13);

удосконалено:

- теоретичне трактування економічної категорії «власність» як такої, що віддзеркалює найзагальніші та найістотніші явища реальної економічної дійсності, яка проявляється в реакції на результати природних процесів та людської праці матеріального та нематеріального характеру, по відношенню до яких з боку певних

суб'єктів в нерозривній єдності здійснюється володіння, користування та розпорядження (С. 11-12);

– методологічний підхід щодо визнання підприємства об'єктом нерухомості, як єдиного майнового комплексу, що обґрунтовує можливість трансформації нерухомого у рухоме майно, а також забезпечує зворотний процес, що показує залежність трансформації такої власності від суб'єктивного чинника, який об'єктивно ускладнює управління нерухомістю в частині володіння, користування та розпорядження нею (С. 19);

– понятійно-категоріальний апарат шляхом уточнення змісту дефініції «ринок нерухомості», який подається з позицій розвитку відносин власності та відображає сукупність економічних процесів в сфері ринкового обміну, що передбачає виявлення та задоволення потреб споживачів в об'єктах нерухомості щодо яких з боку споживачів набувається право власності на предмет володіння, користування та розпорядження, а з боку продавців – досягнення конкретних соціально-економічних цілей (С. 20);

– наукові обґрунтування щодо об'єктивного характеру процесу управління нерухомістю внаслідок спеціалізації учасників ринку об'єктів нерухомості, суб'єкти якого здійснюють виробничі, комерційні, фінансові та обслуговуючі функції в процесі створення, купівлі-продажу та реєстрації складної за своїм соціально-економічним змістом власності (С.19-20);

– обґрунтування концептуальних засад інтенсифікації розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектора, що передбачає системно-функціональний розвиток відносин власності за рахунок нарощування експортного потенціалу на основі сприятливих природнокліматичних умов та використання сучасних науково-інформаційних, техніко-технологічних та організаційно-економічних здобутків; раціоналізації структури експорту в розрізі товарного асортименту на користь продукції з високим рівнем доданої вартості; здійснення імпортозаміщення товарів, що завозяться із-за кордону, за наявності вітчизняних товарів-аналогів, які за своїми властивостями та ринковими характеристиками не поступаються виробам інших країн походження; удосконалення імпортової структури, що посилює інноваційно-інвестиційну складову виробництва сільськогосподарської та продовольчої продукції та її збут на світовому ринку (С. 21);

– науково-методичне підґрунтя оцінювання суспільно-політичної результативності розвитку відносин власності в аграрних перетвореннях, якісна сторона яких характеризується утворенням та утвердженням нових сільських укладів, а кількісна – показує структурні зрушення, що відбуваються в процесі формування цих укладів в розрізі основних складових їх ресурсного забезпечення та результатів виробничо-господарської діяльності (С. 16);

– науковий підхід до обґрунтування діалектичного взаємозв'язку та взаємодії розвитку відносин власності та економічної глобалізації, що розкриває економічну глобалізацію як наслідок еволюції відносин власності, сучасний рівень яких характеризується лібералізацією правил міжнародної торгівлі, підпорядкуванням національних регуляторів єдиним світовим стандартам, нагальністю вирішення продовольчої проблеми в глобальному вимірі (С.12-13);

– наукові обґрунтування щодо впливу регіональних чинників на розвиток відносин власності в аграрному секторі, які подаються з системних позицій, що включають, як регіональні відмінності у веденні аграрної виробничо-господарської діяльності, так і різні адміністративно-ієрархічні рівні сільських територій, які по відношенню до державної та муніципальної власності здійснюють продаж, оренду, передачу в користування, приватизацію, розподіл та перерозподіл відповідних об'єктів власності для використання в сільському господарстві, а також контролюють дотримання антимонопольного законодавства, цінової політики, адміністрування податків та платежів до регіонального бюджету, заохочують чи гальмують розвиток аграрного підприємництва (С. 18);

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування особливостей розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях, спричинених глибинністю та масштабністю змін, утвердженням в економіці ринкових засад, посиленням впливу економічної глобалізації, прискоренням впровадження інноваційних здобутків в практику господарювання, багатогранністю проявів досліджуваних відносин. Особливості розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні полягають у залежності їх результативності від ефективності національної аграрної політики, орієнтованості на прогресивні світові стандарти, необхідності підвищення соціально-економічної та суспільно-політичної результативності, незавершеності набуття права власності на землю сільськогосподарського призначення, орієнтованості на професійність в управлінні власністю, об'єктивності посилення інтелектуалізації власності, широкого спектру організаційно-правових форм сільської виробничо-господарської діяльності (С. 12);

– теоретико-методологічні положення щодо розвитку відносин власності в аграрному секторі, що подається в якості цільного соціально-економічного явища, де взаємозв'язок та взаємодія процесів індивідуалізації та соціалізації власності ґрунтується на їх єдності та внутрішньому діалектичному протиріччі, взаємообумовлені протилежності якого утворюють джерело постійного розвитку відносин власності (С. 14-15);

– наукові положення щодо підвищення соціально-економічної результативності аграрних перетворень, що передбачає посилення підприємницької активності сільських домогосподарств та нарощування ними доходів від власності за рахунок системних заходів зі стимулювання горизонтальної, вертикальної та латеральної диверсифікації виробничо-господарської діяльності; використання професійного маркетингового управління; прискорення розвитку сільської ринкової інфраструктури та заохочення до зовнішньоекономічної діяльності; формування інвестиційної привабливості сільських домогосподарств (С. 18);

– загальнонаукові положення щодо впливу управління нерухомістю на розвиток відносин власності, що розкриває їх взаємозалежність та взаємодію як одиничного та загального, бо без нерухомості (одиничного) не існує власності, представлені загальним, яке проявляється через нерухомість; нерухомість віддзеркалює частковість загальних відносин власності та не може існувати поза зв'язку із загальним та економікою в цілому (С. 19);

– наукові обґрунтування пропозицій щодо доповнення гарантій права власності інститутом обтяження власності, що передбачає встановлення постійних додаткових обов'язків та відповідальності власника стосовно збереження довкілля та природної родючості ґрунтів як умов збалансування економічних, соціальних та екологічних інтересів в аграрному секторі (С. 23);

– наукові положення щодо визначення перспектив розвитку джерел сукупних ресурсів сільських домогосподарств, що комплексно враховує соціально-економічну природу, цільове призначення та значимість грошових та негрошових надходжень домогосподарств, в тому числі від використання власності, здійснення підприємницької діяльності та самостійної зайнятості (С. 17-18);

– теоретико-методичні підходи щодо формування загальнонаукових засад та прикладних основ регуляторної політики з процесу управління нерухомістю як базової складової розвитку відносин власності, що обґрунтовується вагомістю впливу управління нерухомістю на ефективність функціонування економіки та добробут населення країни, становленням маркетингового управління щодо об'єктів нерухомості, необхідністю здійснення надійного наукового обслуговування управління нерухомістю відповідно стану та перспективам розвитку відносин власності (С.19);

– наукові обґрунтування щодо необхідності нарощування масштабів власності аграрного сектора, що передбачає поєднання зростання майнових комплексів господарюючих суб'єктів, збільшення їх немайнової ринкової вартості та якісне покращення сільського житлового фонду (С. 20).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть використовуватися при розробці загальнонаціональної, регіональних, галузевих та підприємницьких програм з підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях, а також у науково-дослідному та навчальному процесах.

Результати дисертаційної роботи, що передбачають формування системи інформаційної, консультативної та методичної підтримки підприємництва, а також пропозиції щодо становлення довгострокових субпідрядних відносин при створенні результативних організаційно-економічних механізмів взаємодії малих та крупно товарних аграрно-промислових суб'єктів господарювання прийняті до впровадження Головним управлінням агропромислового розвитку Одеської облдержадміністрації (довідка №02-17/1554 від 24.09.2013 р.).

Розробки стосовно нормативно-інструктивного, інформаційного та методичного забезпечення удосконалення організаційної структури управління аграрним підприємством на принципах адаптивності до ринкових умов з визначенням складу управлінських ланок та системи лінійно-функціональних взаємозв'язків між ними знайшли практичне застосування в ДП ДГ «Богунівська еліта» Іванівського району Одеської області (довідка від 20.01.2014 р.).

Рекомендації щодо повноцінної реалізації прав сільських громад щодо об'єктів комунальної власності використовувалися Роздільнянською районною радою Одеської області для проведення інвентаризації об'єктів комунальної власності, здійснення їх вартісної оцінки та розробки програм підвищення соціальних стандартів сільських населених пунктів з обов'язковим вказуванням

графіків здійснюваних робіт, обсягів та джерел фінансування, персональної відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування за виконання запланованих заходів та цільове використання коштів (довідка № 488/01-25 від 27.06.2013 р.).

Науково-методичні підходи щодо моніторингу структурних зрушень в розвитку відносин власності на селі, вивчення економічних, соціально-демографічних та екологічних змін в процесі ринкових трансформацій використовувалися Роздільнянською районною державною адміністрацією Одеської області під час проведення суцільної паспортизації сільських населених пунктів як вихідної бази розробки програм соціально-економічного розвитку сіл Роздільнянського району (довідка № 221/2/02/01-35 від 16.01.2013 р.).

Пропозиції щодо створення сприятливих умов для проведення диверсифікації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора в напрямках, що передбачають природоохоронні форми ведення бізнесу в сільській місцевості, стимулювання виробництва екологічно чистої продукції для внутрішнього та зовнішнього ринків, соціально-економічне заохочення екологізації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора як власників землі, так і землекористувачів прийняті для впровадження Ананіївською районною державною адміністрацією Одеської області (довідка № 1653 від 13.09.2013 р.).

Теоретико-методологічні та прикладні положення, які стосуються розробки цілей, завдань, форм, методів та інструментів державної аграрної політики в умовах наближення та адаптації до Спільної аграрної політики Європейського Союзу мають застосування в навчальних програмах дисциплін, науково-дослідній роботі аспірантів, а також при виконанні магістерських дипломних робіт на кафедрі європейської інтеграції в процесі підготовки державних службовців за денною, вечірньою та заочною формами навчання за спеціальністю «державне управління» Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (довідка № 01/13/1031 від 13.12.2013 р.).

Науково-теоретичні та методичні положення щодо розвитку маркетингової та зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору економіки використовуються в навчальному процесі Одеського державного аграрного університету при викладанні дисциплін «Зовнішньоекономічна діяльність підприємств», «Маркетинг», «Публічне адміністрування», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» (довідка № 01-19/01-2122 від 16.12. 2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота являє собою самостійно виконане наукове дослідження власності як загальнотеоретичної, у тому числі філософської категорії у системній єдності з породжуваними нею відносинами власності, їх місця і ролі у здійсненні у нашій країні аграрній реформі та розроблення на основі одержаних відповідних результатів базових основ виведення подальшого розвитку відносин власності в аграрному секторі на суспільно і соціально необхідний рівень. Основні наукові та прикладні положення, висновки та рекомендації дисертації щодо розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні, одержані автором особисто. Дисертація не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та результати проведеного дослідження, а також рекомендації стосовно їх прикладного використання були апробовані на міжнародних, всеукраїнських та інших науково-практичних конференціях, зокрема на: Міжнародній науково-практичній конференції «Харчові технології – 2006 р.» (м. Одеса, 17-19 жовтня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – сільське господарство – СОТ: теорія і практика» (м. Миколаїв, 26-28 вересня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інвестиційно-інноваційна діяльність – стратегія розвитку та підвищення ефективності підприємств агропромислового комплексу» (м. Одеса, 10-11 червня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційно-інвестиційна поведінка українських підприємств у трансформаційній економіці» (м. Одеса, 19 січня 2010 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 26-27 березня 2010 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 31 березня - 1 квітня 2011р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 30-31 березня 2012р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика управління економічним розвитком» (м. Київ, 22-24 листопада 2012 р.); V Міжнародной научно-практической конференции «Совершенствование системы подготовки кадров на военном факультете» (г. Гродно, 17-19 октября 2012г.); Міжнародной научно-практической конференции «Проблемы современной экономики: глобальный, национальный и региональный контекст» (г. Гродно, 23-24 мая 2013 г.); IV Міжнародній науково-практичній конференції магістрантів, аспірантів та науковців «Управління проектами в умовах транзитивної економіки» (м. Одеса, 13-14 грудня 2013 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів: 16-18 травня 2013р.) VI Міжнародній науково-практичній конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених «Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках» (м. Одеса, 12-14 червня 2013 р.); Восьмій міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 29-30 березня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічна конвергенція в Європі: фокусування на Україні» (м. Сімферополь, 16-18 квітня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові підходи до стабільного економічного розвитку та економічної безпеки» (м. Чернігів, 21-22 лютого 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку» (м. Одеса, 18 жовтня 2005 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Маркетингова

діяльність в умовах фінансово-економічної кризи (м. Одеса, 21 травня 2009 р.); Науково-практичній конференції «Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку» (м. Одеса, 31 жовтня 2006 р.); Першій Всеукраїнській науково-практичній конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 31 березня 2006р.); Науково-практичній конференції «Маркетингова діяльність в умовах фінансово-економічної кризи» (м. Одеса, 21 травня 2009 р.); Науково-практичній конференції «Інноваційна парадигма сучасного розвитку маркетингу» (м. Одеса, 21 травня 2010 р.); Науково-практичній конференції «Управління проектами в умовах транзитивної економіки» (м. Одеса, 28 січня 2011 р.); Науково-практичній конференції «Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації» (м. Одеса, 31 травня 2011 р.); VI науково-практичній конференції «Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації» (м. Одеса, 20 квітня 2012 р.); Науково-практичної конференції «Європейський проект та Україна» (м. Одеса, 21 грудня 2012 р.); Науково-практичній конференції «Проблеми сучасного управління: економічні, екологічні, політико-правові, історичні, ментальні аспекти» (м. Одеса, 14 листопада 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах інформатизації та глобалізації економіки» (м. Івано-Франківськ – Тернопіль 16-17 квітня 2013 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації» (м.Одеса, 19 квітня 2013 р.); П'ятих річних зборах Всеукраїнського конгресу економістів-аграрників Південного регіону України «Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері» (м. Миколаїв, 16-17 жовтня 2012); щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Одеського державного аграрного університету (м. Одеса, 1995-2014рр.); Причорноморських регіональних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Миколаївського національного аграрного університету (м. Миколаїв, 2012-2014рр.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано у 60 наукових працях, загальний обсяг яких складає 46,8 авт. арк., з яких 6 монографій (з них одна одноосібна, загальним обсягом 22,7 авт. арк.), 6 публікацій у закордонних виданнях, 25 статей у наукових фахових виданнях, 3 препринти, 20 публікацій – у матеріалах і тезах конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи представлений на 375 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертація містить 40 таблиць, 23 рисунки, 6 додатків (на 20 сторінках). Бібліографічний список нараховує 347 літературних джерел, що викладені на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи розвитку відносин власності та їх особливості в системі сучасних аграрних перетворень**» досліджено сутність та зміст власності як загальнолюдської цінності та загальнонаукової категорії;

висвітлено вихідні положення власності як економічної категорії; виявлено особливості розвитку відносин власності аграрного сектора в умовах транзитивної економіки, розкрито економічну глобалізацію та світову регіоналізацію як чинники впливу на розвиток відносин власності в аграрному секторі.

Власність як об'єкт наукового пізнання протягом століть приваблює увагу філософів, економістів, соціологів, юристів, богословів, психологів та інших мислителів, теоретичні концепції яких відточувалися в гострих суперечках щодо природи виникнення, сутності, форм прояву, умов реалізації, та вектору трансформації відносин власності. «Магнетизм» власності в усі періоди еволюції суспільства обумовлений її системоутворюючою функцією, бо саме вона формує якісні характеристики соціально-економічних систем, соціальну структуру, особливості політико-владного устрою, забезпечуючи таким чином базові фундаментальні основи суспільного прогресу.

За всієї неоднозначності філософських, релігійних, психо-біологічних, соціологічних, економічних та інших уявлень про власність, головним є те, що протягом всієї суспільної еволюції вона залишається однією з фундаментальних основ людського буття. Власність відображається в свідомості як загальнолюдська цінність, що має надзвичайно велике значення в становленні і розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. З особистісних позицій власність виступає в якості фактору гідного існування людини в об'єктивно визначених природних, історичних та ментальних умовах, сприяє утвердженню її самодостатності та здатності до саморозвитку. З огляду на суспільний розвиток, власність виступає його продуктом і, одночасно, однією з рушійних сил, бо є суттєвим та необхідним явищем, що визначає спосіб виробництва матеріальних благ та надбання цінностей нематеріального характеру і в силу своєї цілісної єдності та суперечливого змісту генерує імпульси (потреби, інтереси, мотиви) суспільного прогресу. Тому із загальнонаукових, філософських позицій власність – це об'єктивна дійсність, що відбивається в свідомості особистості і проявляється у її суспільній поведінці по відношенню до суб'єктів та об'єктів власності (рис. 1).

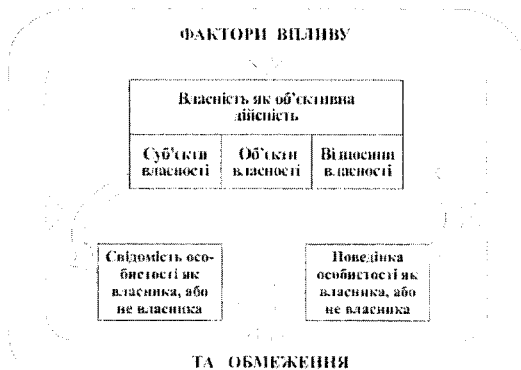


Рисунок 1 – Власність як загальнонаукова категорія

В якості економічної категорії власність виражає собою найзагальніші і водночас достатньо конкретні найістотніші явища реальної економічної дійсності, що проявляється в реакції певних суб'єктів (окремих особистостей чи їх груп) на об'єкти (результати природних процесів та (або) людської праці матеріального та (або) нематеріального характеру), по відношенню до яких в нерозривній єдності здійснюється володіння, користування та розпорядження. Економічні відносини власності відображають відносини між економічними суб'єктами з приводу набуття-позбавлення належності їм об'єктів через суспільно визначенні процеси присвоєння-відчуження, що протікають в усіх сферах суспільного відтворення (виробництві, розподілі, обміні, споживанні), наслідком яких (відносин) постають володіння, користування та розпорядження предметно вказаних об'єктів з метою задоволення потреб таких суб'єктів.

Із світоглядних позицій власність належить до загальнолюдських цінностей, вироблених людством в процесі становлення цивілізації. Цінностей, які являють собою систему найважливіших принципів і передумов, сукупна єдність яких є життєзабезпечуючою основою людського розвитку. Сукупно взяті до кожного конкретного випадку такі цінності виправдано вважати підсистемами цілісної системи ефективного вирішення проблем власності. Дослідженнями обґрунтовується, що визначальними положеннями у реформуванні відносин власності, є: неминучість аграрної реформи після набуття нашої країни суверенності; системна єдність сутності та механізмів аграрно-трансформаційних процесів, завдяки якій узгоджуються відповідні інтереси держави, аграрних підприємств і безпосередньо селян; гарантування державою у такій єдності реальної пріоритетності інтересів селян. Реалізація потенціалу власності, у тому числі зумовлюваних нею відносин, стає можливою лише за обставин, коли процеси аграрних перетворень узгоджено і з належною віддачею в них включаються всі без винятку системозабезпечуючі чинники.

Ідентифікація сучасного розвитку відносин власності в аграрному секторі України в якості досліджуваного явища проводилася через його умовне виокремлення в сукупності економічних процесів. Особливості розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні полягають у залежності їх результативності від ефективності національної аграрної політики, орієнтованості на прогресивні світові стандарти, об'єктивності інноваційного забезпечення прийняття організаційно-технічних рішень з удосконалення виробничо-господарського діяльності аграрного сектора та його суб'єктів, нагальності підвищення соціально-економічної та суспільно-політичної результативності, незавершеності набуття права власності на землю сільськогосподарського призначення, орієнтованості на професійність в управлінні власністю, об'єктивності посилення інтелектуалізації власності; широкому спектрі суб'єктів ведення сільськогосподарського виробництва, яке здійснюють, з одного боку, крупно масштабні корпоративні структури, а з іншого – особисті селянські господарства та інші дрібні форми сільської виробничо-господарської діяльності, об'єктивній потребі дослідження власності як економічної категорії.

Різнопланові суб'єкти та об'єкти прав власності приймають безпосередню участь в процесі економічної глобалізації, яка належить до визначальних чинників впливу на розвиток відносин власності. При цьому взаємозв'язок та взаємодія

розвитку відносин власності та економічної глобалізації має діалектичний характер. Бо економічна глобалізація виступає наслідком еволюції відносин власності, сучасний рівень яких відбиває лібералізація правил міжнародної торгівлі, зростання швидкості переміщення капіталів між країнами, прискорення науково-технічного прогресу та впровадження його здобутків в практику господарювання, використання інформаційних технологій в якості товарної пропозиції на ринку та в різних сферах життєдіяльності суспільства, підпорядкування національних регуляторів розвитку відносин власності міжнародним нормам та стандартам. Планетарний масштаб власності набувається на основі новітніх науково-технічних здобутків та безпосередньо торкається розвитку відносин власності в аграрному секторі, що покликаний вирішувати продовольчу проблему в глобальному вимірі.

До числа визначальних чинників впливу на розвиток відносин власності в аграрному секторі економіки слід віднести регіоналізацію, об'єктивний характер якої ґрунтується на наявності просторової розосередженості сільського господарства та значної залежності його ефективності від природного потенціалу конкретної земельної території. Ведення його виробничо-господарської діяльності відбувається згідно природно-кліматичних умов конкретних географічних регіонів з існуючими в них економічними можливостями, ментальністю населення та способом життя сільських мешканців. При цьому регіоналізація в якості фактору впливу на розвиток відносин власності характеризується, з одного боку, формуванням наднаціональних регіональних інститутів, на зразок Європейського Союзу, а з іншого – функціонуванням в межах національних кордонів адміністративно-територіальних одиниць, наділених відносною економічною самостійністю та певними регуляторними повноваженнями стосовно розвитку відносин власності в регіоні.

У другому розділі «**Методологічні засади розвитку відносин власності в аграрній сфері**» опрацьовано методологічні основи наукових досліджень відносин власності в системі сучасних аграрних перетворень, охарактеризовано інституціональне забезпечення розвитку відносин власності, розкрито індивідуалізацію та соціалізацію власності як діалектичну основу розвитку відносин власності аграрного сектора.

Методологія дослідження розвитку відносин власності виступає багаторівневою системою пізнання організації та засобів вирішення завдань, складність яких визначається ціллю та об'єктом і предметом наукового пошуку. Результативність останнього залежить від вибраних пізнавальних принципів, в якості основних з яких слугували історичність, об'єктивність, системність та динамічність. Адже сутнісною стороною даного методологічного забезпечення постає прикладне використання набутих знань відносно їх подальшого застосування в перетворювальних процесах.

Дослідження показують, що в силу протиріччя між необхідністю системних перетворень відносин власності та їх обмеженим характером на практиці, ефективність аграрних перетворень в Україні оцінюється досить неоднозначно. З одного боку, незважаючи на політичні та економічні складнощі державотворення та становлення ринкової економіки в країні, вдалося вирішити низку конкретних завдань стосовно персоніфікації власності в сільському господарстві. З іншого —

після вже більше, ніж двадцятирічного терміну, що сплинув з початку реформ, в країні так і не створено, за винятком окремих галузей, високоефективного, конкурентоспроможного аграрного виробництва та не забезпечені прийнятні соціальні стандарти життя для більшості сільського населення. До причин низької соціально-економічної результативності аграрних перетворень слід віднести рівень, компетенцій менеджменту стосовно методології розвитку соціально-економічних систем та управління трансформаційними процесами.

Глибинні соціально-економічні перетворення в аграрному секторі змінюють сільські громадські інституції – звичаї та традиції, які значною мірою визначають формування та розвиток нових в країні економічних інститутів. Інституціональне забезпечення слугує економічною, організаційно-управлінською, політико-правовою та соціально-психологічною базою предметно розвитку відносин власності в сільському господарстві. Інститути в якості економіко-правових норм стосуються форм та об'єктів власності, а також організаційно-економічних заходів регуляторної політики щодо її розвитку. Інституції, впливаючи на формування та розвиток інститутів, в свою чергу, змінюються під впливом інститутів власності.

Встановлено, що визначальною рисою сучасного розвитку відносин власності аграрного сектора є індивідуалізація власності, становлення та утвердження її приватної форми на селі. Суспільно-політичний, соціально-економічний та організаційно-правовий фундамент цього процесу закладається роздержавленням, приватизацією та персоніфікацією власності. Посиленню індивідуалізації власності сприяє її інтелектуалізація, як наслідок формування інтелектуальної економіки та інформаційного суспільства на основі зміцнення авторського та суміжного прав, посилення комерціалізації інтелектуальної власності та інституційного забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Індивідуалізація власності в сучасних умовах відбувається також за рахунок права власності, яке надається найманим працівникам. Власник майнового комплексу, діючи за принципами сучасної ринкової економіки, наділяє працівників правами власності на певну частину засобів виробництва. Як результат кожний з них стає їх співвласником та безпосередньо приймає участь в управлінні виробничо-господарською діяльністю відповідних господарюючих суб'єктів.

Індивідуалізація власності в аграрному секторі закладає фундамент подальшого прогресивного розвитку суспільства. Адже можливість володіти, користуватися та розпоряджатися матеріальними та нематеріальними благами в сільській місцевості сприяє суспільно-політичним нововведенням, забезпечує умови для багатокладності та рівноправності всіх форм власності, гарантує виникнення та наступне посилення економічної конкуренції, прискорює динаміку ринкових змін, формує реальних власників, збільшує багатства конкретних людей та громад, допомагає проявитися підприємницькому хисту особистостей та їх економічному самоутвердженню.

Дослідження показують, що за своїм змістом соціалізація є зворотним явищем по відношенню до індивідуалізації та закономірним продовженням її розвитку. Бо ефективно індивідуалізація власності передбачає приріст та нарощування масштабів цієї власності, обслуговування якої потребує залучення додаткових ресурсів, в тому числі людських. Тому відбувається, з одного боку, збільшення чисельності людей в

системі економічних, а відтак і суспільних зв'язків, а з іншого – усупільнення факторів та результатів виробничо-господарської діяльності, що породжує соціалізацію власності.

Взаємозв'язок індивідуалізації та соціалізації характеризує відносини власності в якості цільного економічного явища, що складається з протилежних змагальних процесів: соціалізація заперечує індивідуалізацію, а індивідуалізація – соціалізацію, утворюючи постійне внутрішнє джерело діалектичного руху та розвитку відносин власності. Намагання надавати перевагу процесам індивідуалізації чи соціалізації суперечить діалектичному підходу стосовно сучасного наукового трактування розвитку відносин власності в аграрному секторі. В економічному розвитку суспільства конкретних історичних періодів пріоритет однієї форми власності по відношенню до іншої повинен визначатися на основі їх рівноправного ринкового змагання, де в якості об'єктивного арбітра виступають пересічні покупці, які надають перевагу одним та ігнорують інших товаровиробників з відповідними формами власності, а регуляторною політикою створюються гарантії безпеки, комфортні умови для інвестицій та функціонування бізнесу.

У третьому розділі «Суспільно-політична та соціально-економічна результативність реформування відносин власності в сільському господарстві України» висвітлено проблеми забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації відносин власності, проаналізована суспільно-політична та соціально-економічна результативність реформування відносин власності в аграрному секторі, наведено регіональні аспекти розвитку відносин власності.

Визначальна мета глибинних трансформацій відносин власності сільського господарства полягає у виведенні аграрної виробничо-господарської діяльності на відповідний сучасним світовим стандартам рівень, що забезпечує населенню держави продовольчу безпеку, а її носіям – гідне матеріальне та соціальне благополуччя. Реальну картину дотримання соціальних стандартів в країні демонструє споживання основних продуктів харчування в розрахунку на одну особу за рік, а динаміка – виступає в якості кількісної оцінки соціально-економічної результативності розвитку відносин власності як в аграрному секторі, так і в господарському комплексі в цілому (табл.1).

Розв'язання проблеми забезпечення продовольчої безпеки передбачає збалансування та приведення у відповідність споживання продуктів харчування згідно раціональних норм, особливо в частині м'ясної та молочної продукції, а також плодів, ягід, винограду. До їх виробництва та збуту на внутрішньому ринку необхідно заохочувати аграрні суб'єкти господарювання всіх форм власності.

Складність оцінки суспільно-політичної результативності розвитку відносин власності в сільському господарстві зумовлена різноплановими процесами, що відбуваються в аграрному секторі під час його глибинного реформування та на пореформеному етапі. Бо, з одного боку, мають місце якісні характеристики структурних зрушень в аграрному секторі на користь становлення приватної форми власності та формування нових сільських укладів, що проявляють позитивну динаміку щодо власного ресурсного зміцнення в частині нарощування площі сільськогосподарських угідь, збільшення чисельності працівників, зокрема у

фермерських господарствах, зростання поголів'я окремих видів сільськогосподарських тварин та посилення технічного забезпечення виробничо-господарської діяльності.

Таблиця 1 Індикатори достатності споживання продуктів харчування в розрахунку на одну особу

Види продуктів харчування	Роки						
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
М'ясо і м'ясопродукти	0,85	0,49	0,41	0,49	0,65	0,64	0,68
Молоко та молочні продукти	0,98	0,64	0,52	0,59	0,54	0,54	0,57
Яйця	0,94	0,59	0,57	0,82	1,00	1,07	1,06
Хлібні продукти	1,39	1,27	1,24	1,22	1,10	1,09	1,08
Картопля	1,05	1,00	1,09	1,09	1,04	1,12	1,13
Овочі й баштанні	0,6	0,60	0,63	0,75	0,89	1,01	1,01
Плоди, ягоди та виноград	0,52	0,37	0,33	0,41	0,53	0,58	0,59
Риба та рибні продукти	0,90	0,18	0,42	0,72	0,72	0,67	0,68
Цукор	1,32	0,84	0,97	1,00	0,97	1,01	0,99
Олія	0,92	0,63	0,72	1,04	1,13	1,05	1,00

Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

З іншого боку, кількісна сторона суспільно-політичної результативності реформування аграрного сектора віддзеркалює загальне масштабне скорочення площ сільськогосподарських угідь, чисельності зайнятого в аграрному виробництві населення, поголів'я тварин та птиці, а також основних видів сільськогосподарської техніки.

Структурні зрушення на користь новоутворених укладів, а також стійке ресурсне посилення останніх в соціально-економічних та суспільно-політичних умовах, які були тотожними для всіх ринкових учасників, дозволяють зробити узагальнюючий висновок про доцільність проведеного реформування відносин власності в сільському господарстві та наявність в галузі перспектив розвитку на основі домінування в ній приватної форми власності та ринково орієнтованих господарюючих суб'єктів. Адже вони проявили вищу конкурентоспроможність та адаптивність до динамічних змін сучасного ринкового середовища. Критерієм оцінки суспільно-політичної результативності реформування аграрного сектора при цьому виступає її якісна характеристика з позицій можливостей самостійного відтворення новостворених сільських укладів.

Логіка проведення оцінки соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі в контексті структурних зрушень грошових доходів та сукупних ресурсів сільських домогосподарств ґрунтується на тому, що соціально-економічний фундамент аграрного сектора України формують сільські домогосподарства. За їх безпосередньою участю відбувається виробництво абсолютної більшості сільськогосподарської продукції, здійснюється різноманітна кількість послуг, у тому числі унікального обслуговуючого та рекреаційно-оздоровчого характеру.

Дослідження показали, що за останні роки в Україні сформувався стійкий тренд скорочення кількості сільських домогосподарств як в абсолютних, так і у відносних величинах. З метою виявлення причин даного явища вивчався стан та структурні зрушення грошових доходів та сукупних ресурсів сільських домогосподарств (табл. 2).

Таблиця 2 Структура грошових доходів і сукупних ресурсів сільських домогосподарств України (у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство)

Доходи і ресурси	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2012 р. у % до 2010 р.
	грн	%	грн	%	грн	%	
Оплата роботи	1011,9	32	1195,0	34	1433,5	37,4	141,7
Доходи від підприємницької діяльності і самозайнятості	149,8	4,8	135,7	3,9	119,5	3,1	79,8
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	343,5	10,9	356,8	10,1	342,3	8,9	99,7
Доходи від продажу особистого та домашнього майна	3,5	0,1	1,4	0	2,8	0,1	80,0
Доходи від продажу нерухомості	0,2	0	10,7	0,3	2,2	0,1	1100,0
Доходи від власності	47,9	1,5	66,3	1,9	78,9	2,1	164,7
Пенсії	782,7	24,7	842,6	23,9	958,9	25,1	122,5
Стипендії	12,5	0,4	15,4	0,4	15,5	0,4	124,0
Допомоги, пільги, субсидії і компенсаційні виплати, надані готівкою	109,2	3,4	114,4	3,2	137,2	3,6	125,6
Грошова допомога від родичів та інших осіб	116,6	3,7	136,0	3,9	132,7	3,5	113,8
Аліменти	3,5	0,1	5,6	0,2	5,2	0,1	148,6
Інші грошові доходи	26,2	0,8	32,9	0,9	41,5	1,1	158,4
Грошові доходи	2607,4	82,4	2912,5	82,7	3270,1	85,5	125,4
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства, самозаготівель	406,9	12,9	431,9	12,2	368,4	9,6	90,5
Безготівкові пільги та субсидії	20,8	0,6	22,5	0,7	24,9	0,7	119,7
Грошова оцінка допомоги продовольчими товарами від родичів та інших осіб	51,9	1,6	57,5	1,6	55,9	1,5	107,7
Не грошові доходи	479,5	15,1	512,0	14,5	449,2	11,8	93,7
Усього загальних доходів	3086,9	97,5	3424,5	97,2	3719,2	97,3	120,5
Використання заощаджень, позики, повернуті борги	77,8	2,5	97,6	2,8	104,1	2,7	133,8
Усього сукупних ресурсів	3164,6	100	3522,1	100	3823,3	100	120,8

Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Аналіз засвідчив різне значення існуючих джерел формування сукупних ресурсів. Найбільш вагомими в їх структурі є оплата роботи та пенсії, що дозволяє

віднести їх до числа основних джерел доходів домогосподарств. Ріст та домінування грошових доходів по відношенню до негрошових у сукупних ресурсах домогосподарств, свідчить про стійке посилення ринкових механізмів в сільській місцевості. Підтверджує зроблений висновок зростання сукупних ресурсів сільських домогосподарств, при скороченні ними в абсолютних та відносних величинах вартості спожитої продукції з особистих господарств.

У структурі сукупних ресурсів сільських домогосподарств в абсолютних та відносних величинах скорочуються доходи від підприємницької діяльності та самостійної зайнятості, продажу сільгосппродукції та майна. Поєднання цих процесів з низькою питомою вагою доходів від власності в сукупних ресурсах домогосподарств свідчить, що трансформації відносин власності не принесли селянам очікуваних соціально-економічних результатів. Подолання негативних трендів та підвищення підприємницької активності сільських домогосподарств, нарощування ними доходів від земельної та майнової власності вимагає системних організаційно-економічних рішень в інтересах селян.

Встановлено, що регіональні адміністративно-територіальні одиниці наділені певною економічною та управлінською самостійністю. В аграрному секторі на регіональному рівні існує можливість використовувати об'єкти, що належать до державної та муніципальної власності. По відношенню до відповідних об'єктів власності здійснюється продаж, оренда, передача в користування, приватизація. Відповідно, в регіонах формуються організаційно-економічні механізми, що стимулюють чи гальмують економічний розвиток аграрного сектора (рис. 2).

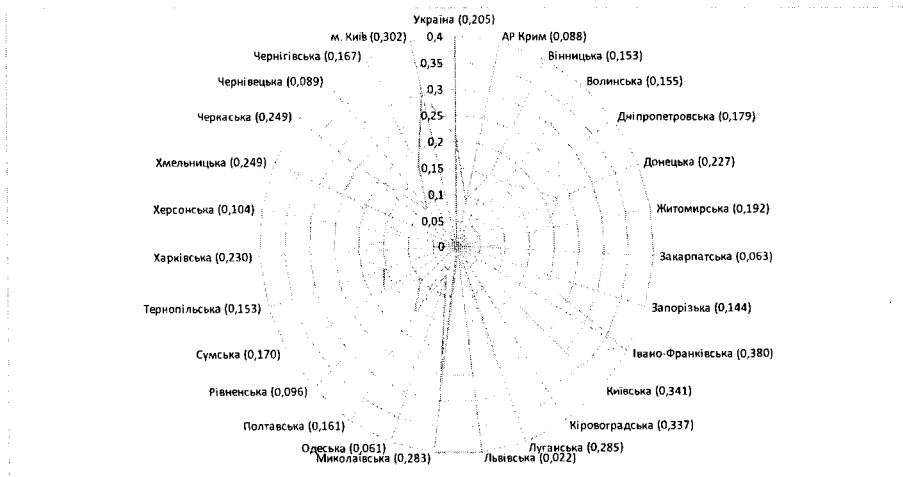


Рисунок 2 – Рейтинг регіонів за рівнем рентабельності сільськогосподарського виробництва

Низька рентабельність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств та різке скорочення чисельності працівників аграрного сектора є

характерними рисами сільського розвитку регіонів. Обґрунтовується, що виведення відносин власності в досліджуваних підприємствах на якісно новий, вищий за попередній рівень, передбачає системне формування умов щодо підвищення рівня рентабельності аграрного виробництва та задоволення соціальних запитів сільських мешканців.

У четвертому розділі «Загальнонаукові підходи та прикладні основи регуляторної політики з процесу управління нерухомістю як базової складової розвитку відносин власності» висвітлено науково-економічні основи взаємозв'язку та взаємозалежності процесу управління нерухомістю та розвитку відносин власності, розкрито організаційно-економічні засади управління нерухомістю як складової розвитку відносин власності, проаналізовано динаміку нерухомості виробничого призначення та сільської житлової нерухомості в аграрному секторі в умовах трансформації відносин власності.

Дослідженнями встановлено, що управління нерухомістю та розвиток відносин власності є взаємозв'язаними та взаємозалежними соціально-економічними процесами. Їх результати характеризують взаємодію одиничного та загального, наукових категорій, що в економічній сфері відбивають різні сторони єдиного цільного явища. Без нерухомості, яка в даному випадку являє собою одиничне (окреме), не існує власності, що представлена загальним. Тобто власність виступає загальним, що існує завдяки одиничному – нерухомості, і проявляється через нерухомість. Нерухомість, в свою чергу, віддзеркалює частковість загальних відносин власності, та не може існувати поза зв'язку із загальним та економікою в цілому. Таким чином, нерухомість та власність виступають формами руху наукового пізнання економічних понять, які відбивають об'єктивний світ економічного розвитку та формати його поглибленого дослідження. Наявність взаємозалежності процесу управління нерухомістю та розвитку відносин власності досить чітко проявляється через соціально-економічну результативність високорозвинених країн, в яких досліджувані економічні процеси безперервно еволюціонували як в прикладному, так і в науковому планах.

На відміну від аграрного сектора, кількість підприємств країни збільшується тоді як сільське господарство втрачає підприємства. Відсутність значних можливостей нарощування в аграрному секторі нерухомості за рахунок збільшення кількості підприємств спричинено існуючою наявністю фізичних осіб-підприємців, чисельність яких обмежена та неухильно скорочується. Виходячи зі співвідношення великих, середніх та малих підприємств та враховуючи започатковані тенденції їх розвитку, на перспективу варто очікувати подальшого збільшення частки великих підприємств. Тому кількісне зростання нерухомості, представленої в якості підприємств, в аграрному секторі є обмеженим.

Збереження в значних масштабах громадянами нерухомості в якості площі ділянок під колективними та індивідуальними садами і городами, а також угідь для сінокошення та випасу худоби зумовлюється: обмеженістю можливостями постачання в сільську місцевість продовольчих товарів в силу низького рівня розвитку в країні сільської ринкової інфраструктури; спрямованістю громадян на забезпечення як певної продовольчої безпеки собі та своїм родинам, так і на отримання додаткових джерел грошових надходжень; необхідністю гарантування в

сільській місцевості власної зайнятості; досвідченістю населення в питаннях надійності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо розв'язання особистих проблем громадян; сталістю прояву української ментальності стосовно ведення присадибного садівництва, городництва, тваринництва.

Будучи перманентним процесом економічної еволюції в часі і просторі, розвиток відносин власності в практичній площині відбиває дискретні зміни власників щодо об'єктів нерухомості та прав стосовно користування, володіння та розпорядження ними (рис.3).



Рисунок 3 – Операції зміни власників та права користування і володіння щодо об'єктів нерухомості

Даний процес з нерухомістю відбувається в результаті її купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, відчуження за договором довічного утримання, націоналізації, приватизації, відчуження майна. Кожна зміна являє собою перехід об'єктів

нерухомості від одного власника до іншого. Зміна права володіння та користування об'єктів нерухомості відбувається, коли щодо них здійснюється: оренда, сервітут, передача права в постійне користування, вклад в статутний капітал, спільна діяльність, іпотека, лізинг тощо. Оскільки ці операції виступають в якості важелів процесу управління нерухомістю, то мають здійснюватися згідно закономірностей ринкової економіки та відбивати специфіку зміни права власності, володіння і користування об'єктами нерухомості.

Наявність перспектив виведення відносин власності в сільському господарстві на якісно новий рівень демонструє розвиток нерухомості виробничого призначення. Так, в останні роки має місце зростання площі введення в дію зрошуваних земель, збільшується місткість насіннесховищ для зерна та сховищ для зберігання картоплі, овочів та фруктів. В тваринництві стабільний розвиток нерухомості птахівництва підкріплюється зростанням введення в дію скотомісць тваринницьких приміщень для великої рогатої худоби. При цьому даний процес поєднується з нарощуванням обсягів будівництва в сфері виробництва та збереження кормів. Про вмотивованість аграрних суб'єктів господарювання нарощувати нерухомість засвідчує те, що вони є основними постачальниками капітальних інвестицій.

Розвиток відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях передбачає підвищення соціально-економічної результативності в частині задоволення потреб селян в сучасних помешканнях та житлово-комунальних послугах. Проте практична реалізація конституційних прав щодо надбання сучасної житлової нерухомості громадянами сільських поселенських мереж ускладнюється через скорочення масштабів введення в експлуатацію житла у сільській місцевості стосовно більшості регіонів країни. Має місце невідповідність доходів сільських мешканців цінам на житлову нерухомість та високу вартість її самостійного будівництва. Проблемними є значна поляризація між областями щодо введення в експлуатацію сільської житлової нерухомості, низька якість житлових умов, занедбаність значної частини житлового фонду, скорочення числа сільських населених пунктів, що мають водопровід та каналізацію. Дослідження засвідчує, що забезпечення сільського населення сучасною житловою нерухомістю має розв'язуватися як комплексна проблема в рамках концепції сільського розвитку і передбачає опрацювання теоретичних, методологічних та прикладних аспектів формування ефективних механізмів реалізації інтересів та прав селян як власників нерухомості в сільській місцевості, а також застосування системних заходів щодо планування сільських населених пунктів, розвитку сільської архітектури, розбудови інженерних мереж.

У п'ятому розділі «Напрями підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності» розкрито вплив державної аграрної політики на соціально-економічну результативність аграрних перетворень, науково обґрунтовано доцільність інтенсифікації розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, визначено засади розвитку багатокладності як передумови підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі, досліджено розвиток відносин власності в контексті екологізації виробничо-господарської діяльності в аграрному секторі.

Обґрунтовано, що ефективна державна аграрна політика в сфері управління розвитком відносин власності виступає передумовою підвищення соціально-

економічної результативності аграрних перетворень за умов: практичного втілення в практику господарювання принципу пріоритетності розвитку агропромислового комплексу; узагальнення та використання досвіду країн з високорозвиненим аграрним сектором щодо управління в ньому процесами розвитку відносин власності. Об'єктивною вимогою при цьому постає збалансоване поєднання в сільському розвитку стратегічних, тактичних та поточних цілей соціального, економічного та екологічного характеру, що нерозривно взаємозалежні та взаємопов'язані між собою. Мультиплікаційний ефект аграрної політики проявляється за умови ефективного управління економічним розвитком аграрної галузі та збереження в ній організованості; забезпечення стабільного прогресивного розвитку сільської громади як соціально-економічної системи та її складових підсистем; досягнення консолідації соціально-економічних інтересів сільської спільноти; дотримування стратегічного науково-інноваційного курсу розвитку сільських територій; виявлення, узгодження та інтегрування різнобічних інтересів суспільно-політичних та соціальних груп сільського населення в суспільно корисні громадські рухи.

Встановлено, що формуючи фундамент економічної глобалізації, еволюція відносин власності вивела вітчизняний аграрний сектор на необхідність вирішення проблеми планетарного масштабу в частині забезпечення продовольчої безпеки як населення України, так і певної його світової складової. Участь України в процесах економічної глобалізації потребує системного удосконалення зовнішньої торгівлі стосовно агропродовольчої продукції; нарощування експортного потенціалу аграрного сектора на основі використання сучасних науково-інформаційних, техніко-технологічних, організаційно-економічних та соціально-політичних здобутків; раціоналізації структури експорту в розрізі товарного асортименту на користь продукції з високим рівнем доданої вартості. При цьому важливим постає здійснення імпортозаміщення товарів, що завозяться із-за кордону, за наявності вітчизняних товарів-аналогів, які за своїми властивостями та ринковими характеристиками не поступаються виробам інших країн походження, а також удосконалення імпоротної структури, що посилює інноваційно-інвестиційну складову виробництва сільськогосподарської та продовольчої продукції та її збут на світовому ринку згідно сучасних маркетингових засад.

Існуюче зростання експорту по відношенню до імпорту агропродовольчої продукції загалом забезпечує позитивний тренд зовнішньої торгівлі України та вказує на значні перспективи щодо її участі в процесах економічної глобалізації та світової регіоналізації (рис. 4). Це потребує проведення експортно-цільової державної політики системної підтримки експортерів агропродовольчої продукції на предмет їх високоефективного функціонування на закордонних ринках; використання системи маркетингових заходів щодо експорту агропродовольчої продукції на конкретні зарубіжні ринки; формування та розвиток ефективного фінансово-кредитного механізму, що стимулює орієнтоване на експорт виробництво та мотивує всіх учасників товарної дистрибуції на експортування агропродовольчої продукції; надання органам місцевого самоврядування регіонів, території яких межують з сусідніми державами, повноважень, використання яких мотивує їх активізувати прикордонне агропродовольче співробітництво.

млн.дол.США

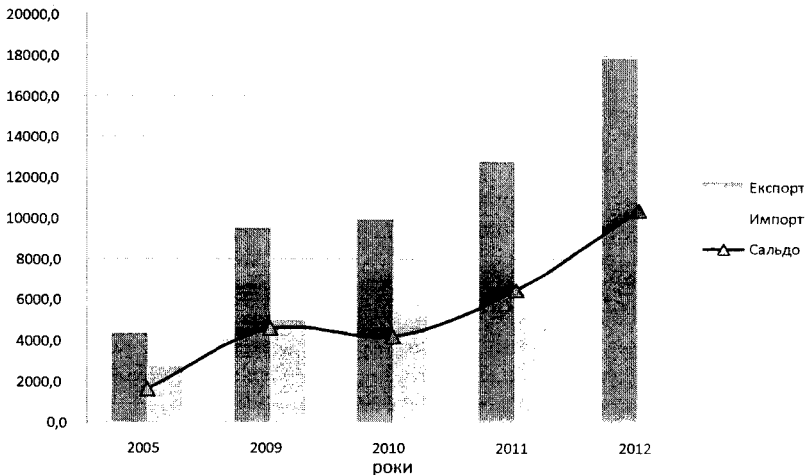


Рисунок 4 – Експорт та імпорт сільськогосподарської та продовольчої продукції

Системний характер проблеми недостатніх зусиль щодо проведення природоохоронних заходів в аграрному секторі підтверджує динаміка рекультиватії порушених земель (табл. 3).

Таблиця 3 Порушення та рекультиватія земель, тис. га

Показники	Роки							2012 р. у % до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	
Порушено земель	17	3,5	1,9	2	1,2	1,2	1,2	7,1
Відпрацьовано земель	16,4	4,6	2,8	1,8	0,2	0,8	0,5	3,0
Рекультивовано земель	19,2	8,4	3,7	2,1	0,5	0,6	0,7	3,6
з них під рілля	8,9	1,5	1,5	0,3	0,2	0,2	0,4	4,5

Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Якщо рекультиватію землі під рілля проводити за існуючими масштабами, то навіть без наступного збільшення площ порушених та відпрацьованих земель, на відновлення їх продуктивності та господарської цінності потрібно буде 946 років. Проте навіть такий історично тривалий термін повернення земель в сільськогосподарське використання не має перспективи. Бо за період дослідження приріст земельних площ, на яких повністю або частково завершено розробку родовищ корисних копалин, формування відвалів геологорозвідувальних.

будівельних та інших робіт, що пов'язані з порушенням ґрунтового покриву та підлягають рекультивації складає 3,0%. Ще вищий приріст (7,1 %) має порушення землі при виконанні пошукових робіт, видобуванні та переробленні корисних копалин, при будівництві підприємств та доріг. Ці роботи викликають зміни ґрунтового покриву, гідрологічного режиму, утворення техногенного рельєфу, внаслідок чого земля втрачає свою початкову цінність та є джерелом негативного впливу на природне довкілля. Таким чином, понесені втрати в абсолютних та відносних величинах перевищують відповідний приріст рекультивції земель.

Дослідження показують, що гармонізація розвитку відносин власності та екологізації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора передбачає: переважне використання ринкових організаційно-економічних механізмів еколого-соціальної спрямованості; соціально-економічне заохочення екологізації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора як власників землі, так і землекористувачів; створення сприятливих умов для проведення диверсифікації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора в напрямках, що передбачають природоохоронні форми ведення бізнесу в сільській місцевості; стимулювання виробництва екологічно чистої продукції для внутрішнього ринку та її просування на світовий ринок; повномасштабне та різнобічне забезпечення державою прав власності селян на землю в частині її володіння, користування та розпорядження, як безпосередньо вмотивованих в екологізації виробничо-господарської діяльності аграрного сектора; доповнення гарантій права власності інститутом обтяження власності, що передбачає встановлення постійних додаткових обов'язків та відповідальності власника стосовно збереження довкілля та ґрунтової родючості.

Виведення національного аграрного сектора на рівень сучасних світових стандартів потребує збалансування аграрними виробниками різних організаційно-правових форм господарювання економічних, соціальних та екологічних інтересів на основі поєднання приватної форми власності та колективних форм організації виробничо-господарської діяльності, параметри якої (кількісні, якісні, структурні та цінові) узгоджені з ринковими вимогами та спрямовані на задоволення поточних та стратегічних потреб вітчизняного селянства.

Соціально-економічні перспективи подальшого розвитку аграрних підприємств потребують нарощування ними підприємницької активності, підвищення ринкової результативності та збільшення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності. Посилення конкурентоспроможності фермерських господарств, функціонування яких здійснюється в спільній з іншими сільськогосподарськими підприємствами ринковій ніші, потребує подальшого нарощування ними ресурсного потенціалу, зміцнення ринково-підприємницької функції та використання сучасних організаційно-економічних механізмів господарювання.

Перспектива подальшого розвитку особистих селянських господарств передбачає посилення в них ринково-підприємницьких функцій, заохочення до участі в сільському кооперативному русі, концентрацію та спеціалізацію виробничо-господарської діяльності, розвиток ринкової інфраструктури в сільській місцевості, диверсифікацію виробничо-обслуговуючої не сільськогосподарської діяльності, широке використання в практиці малого сільського господарювання сучасних науково-технічних здобутків.

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження дозволяє зробити теоретико-методологічні узагальнення та обґрунтувати рекомендаційні положення, прикладне використання яких забезпечує підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрних перетвореннях.

1. Узагальнення наукових підходів та прикладної емпірики розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях показує, що власність в якості економічної категорії віддзеркалює найзагальніші та найістотніші явища реальної економічної дійсності, що проявляється в реакції на результати природних процесів та людської праці матеріального та нематеріального характеру, по відношенню до яких з боку певних суб'єктів в нерозривній єдності здійснюється володіння, користування та розпорядження.

2. Виявлено особливості розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні, що спричинені: глибинністю змін та масштабністю, яка торкається усіх сфер сільської життєдіяльності; поєднанням з процесами утвердження в господарському комплексі ринкових засад; посиленням впливу економічної глобалізації та світової регіоналізації; прискоренням впровадження здобутків науково-технічного прогресу в практику аграрного господарювання; пошуком гармонічного поєднання процесів індивідуалізації та соціалізації власності; дисбалансом суспільно-політичних, соціально-економічних та еколого-природоохоронних інтересів сільських територій; суспільно-політичною багатогранністю та соціально-економічною багатofункціональністю проявів досліджуваних відносин. Відмінності розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях в Україні полягають у залежності їх результативності від ефективності національної аграрної політики; орієнтованості на прогресивні світові стандарти; необхідності інноваційного забезпечення прийняття організаційно-технічних рішень з удосконалення виробничо-господарської діяльності аграрного сектора та його суб'єктів; нагальній необхідності підвищення соціально-економічної та суспільно-політичної результативності; незавершеності набуття права власності на землю сільськогосподарського призначення; орієнтованості на професійність в управлінні власністю; об'єктивності посилення інтелектуалізації власності; належності до системи національних цінностей, що слугує об'єднаним феноменом суспільної свідомості та завдяки селянству ідентифікує українську націю; широкому спектрі суб'єктів ведення сільськогосподарського виробництва, яке здійснюють, з одного боку, крупно масштабні корпоративні структури, а з іншого – особисті селянські господарства та інші дрібні форми сільської виробничо-господарської діяльності.

3. Високоєфективна участь України в процесах економічної глобалізації потребує системного удосконалення зовнішньої торгівлі стосовно сільськогосподарської та продовольчої продукції; нарощування експортного потенціалу аграрного сектора на основі існуючих сприятливих для виробничо-господарської діяльності природно-географічних умов та використання сучасних науково-інформаційних, техніко-технологічних, організаційно-економічних та соціально-політичних здобутків; раціоналізації структури експорту в розрізі

товарного асортименту на користь продукції з високим рівнем доданої вартості; здійснення імпортозаміщення товарів, що завозяться із-за кордону, за наявності вітчизняних товарів-аналогів, які за своїми властивостями та ринковими характеристиками не поступаються виробам інших країн походження; удосконалення імпортової структури, що посилює інноваційно-інвестиційну складову виробництва сільськогосподарської та продовольчої продукції та її збут на світовому ринку.

4. Доведено, що соціально-економічні перетворення в аграрному секторі змінюють сільські громадські інституції – звичаї та традиції, які значною мірою визначають формування та розвиток нових в країні економічних інститутів. Інституціональне забезпечення слугує економічною, організаційно-управлінською, політико-нравовою та соціально-психологічною базою предметно розвитку відносин власності в сільському господарстві. Інститути в якості економіко-правових норм стосуються форм та об'єктів власності, а також організаційно-економічних заходів регуляторної політики щодо її розвитку.

5. Встановлено, що діалектика взаємозв'язку індивідуалізації та соціалізації власності в аграрному секторі ґрунтується на їх єдності та внутрішньому протиріччі, взаємодія яких формує постійне джерело корінних змін відносин власності. Роздвоєння відносин власності на взаємовиключні та взаємообумовлені одна одну протилежності – індивідуалізацію та соціалізацію, утворює цільне економічне явище, де індивідуалізація не може відбуватися без її соціалізації, яка, в свою чергу, передбачає здійснення індивідуалізації. Тому соціалізація власності не повинна протиставлятися її індивідуалізації, бо в економічній дійсності вони являють собою нерозривне ціле, розвиток якого відбувається завдяки єдності цих протилежностей.

6. Розвиток відносин власності в аграрному секторі на пореформеному етапі позитивно відбивається на соціально-економічній результативності стосовно виробництва зерна, цукрових буряків, соняшнику, картоплі, овочів, плодоягідної продукції та винограду, м'яса, яєць, обсяг якого в розрахунку на одну особу зростає. Водночас, споживання таких продуктів харчування, як плодоягідна продукція та виноград, м'ясо та м'ясопродукти, молоко та молочні продукти досить суттєво поступається науково обґрунтованим нормам. При цьому виробництво молока скорочується, що засвідчує продовження кризових процесів в скотарській галузі молочного спрямування. Перспективи зростання соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі ґрунтуються на соціальній вагомості продукції, що в ньому виробляється, а також значних можливостях підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі сучасних наукових здобутків.

7. Обґрунтована неоднозначність оцінки суспільно-політичної результативності розвитку відносин власності в сільському господарстві, зумовлених різноплановими процесами, що відбуваються в аграрному секторі після його глибинного реформування. З одного боку, мають місце структурні зрушення на користь становлення приватної форми власності та формування нових сільських укладів, які проявляють позитивну динаміку щодо власного ресурсного зміцнення в частині основного засобу виробництва в сільському господарстві – землі. З іншого

боку – відбувається виведення із виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських угідь, масштаб якого засвідчує проблемний характер як розвитку новостворених укладів, так і утвердження на селі приватної форми власності.

Структурні зрушення ресурсного потенціалу аграрної виробничо-господарської діяльності за рахунок одних сільськогосподарських підприємств на користь інших за одних і тих же умов показує доцільність проведеного реформування відносин власності в сільському господарстві та наявність в галузі перспектив розвитку на основі домінування в ній приватної форми власності та ринково орієнтованих господарюючих суб'єктів, які проявили вищу конкурентоспроможність та адаптивність до динамічних змін сучасного ринкового середовища.

8. Визначено, що в структурі сукупних ресурсів сільських домогосподарств в абсолютних та відносних величинах скорочуються доходи від підприємницької діяльності та самостійної зайнятості, продажу сільськогосподарської продукції, продажу особистого та домашнього майна. Посування цих процесів з низькою питомою вагою доходів від власності в сукупних ресурсах досліджуваних домогосподарств свідчить про те, що глибинні трансформації відносин власності в сільській місцевості не принесли очікуваних соціально-економічних результатів. Подолання сформованих негативних трендів та підвищення підприємницької активності сільських домогосподарств, а також нарощування ними доходів від власності, зокрема на землю та майно, як важливих складових збільшення сукупних ресурсів, вимагає прийняття системних рішень. Їх розробка та реалізація повинні здійснюватися в інтересах селян, проводиться зусиллями державних, наукових та освітніх інститутів з безпосереднім залученням до цієї роботи на всіх її етапах безпосередніх виконавців – представників сільських домогосподарств.

9. Встановлено, що радикальні зміни відносин власності в аграрному секторі в абсолютній більшості регіонів країни позитивно відбиваються на економічній результативності господарств населення, які за наявності менших виробничих ресурсів досягають з сільськогосподарськими підприємствами паритету з виробництва валової продукції сільського господарства. Економічна ефективність виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств характеризується нестабільною в часі, суттєво диференційованою по регіонах і в більшості з них тривалий час зберігає низький рівень рентабельності. При цьому регіональна диференціація у співвідношеннях виробництва валової продукції між підприємствами та господарствами населення збільшується на користь останніх. Динаміка ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств різних регіонів та відносно зниження результативності використання в них земельних ресурсів господарствами населення, що корелює зі стрімким скороченням сільського населення, вказує на потребу виведення відносин власності на якісно новий, вищий за попередній рівень в масштабах всієї країни.

10. Обґрунтовано, що нерухомість та власність виступають формами наукового пізнання економічних понять, які віддзеркалюють об'єктивний світ економічного розвитку та формати його поглибленого дослідження; в прикладному плані управління нерухомістю впливає на розвиток відносин власності,

взаємозалежність яких відбиває взаємодію одиничного та загального, наукової категорії, що в економічній сфері характеризує різні сторони єдиного цільного явища, бо без нерухомості, яка в даному випадку являє собою одиничне (окреме), не існує власності, представленої загальним, яке існує завдяки одиничному – нерухомості, і проявляється через нерухомість; нерухомість, в свою чергу, віддзеркалює частковість загальних відносин власності, та не може існувати поза зв'язку із загальним та економікою в цілому.

11. Поточне функціонування ринку нерухомості відбиває, з одного боку, рівень соціально-економічного розвитку нації у форматі товарних ринкових пропозицій, а з іншого – показує ефективність державної регуляторної політики щодо управління відносинами власності в цілому та нерухомістю зокрема. Ринок при цьому виступає в якості своєрідного управителя, керуюча функція якого полягає у визначенні обсягів, асортименту, якості та ціни щодо виробництва та купівлі-продажу об'єктів нерухомості. Одночасно з ринковими процесами, що здійснюються управління нерухомістю згідно дії об'єктивних економічних законів, на розвиток відносин власності вагомий вплив мають регуляторні механізми, які прямо чи опосередковано використовуються державою в загальнонаціональних інтересах.

12. Управління нерухомістю та розвиток відносин власності є взаємозв'язаними та взаємозалежними соціально-економічними та політико-правовими процесами, організаційне регламентування та прикладне здійснення яких безпосередньо впливає на ефективність функціонування господарського комплексу, окремих галузей, суб'єктів господарювання та добробут громадян країни. Процес державного регулювання розвитку відносин власності предметно нерухомістю організаційно регламентується, нормується та методично інструментується стосовно виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання в сфері створення, володіння, використання та розпорядження об'єктів нерухомості. Динаміка аграрних підприємств як об'єктів нерухомості за регіонами вказує на значну вагомість впливу менеджменту органів місцевого самоврядування на розвиток відносин власності.

13. Розвиток відносин власності щодо об'єктів нерухомості відбиває перманентний процес економічної еволюції в часі і просторі та показує дискретні зміни власників стосовно їх прав на користування, володіння та розпорядження цими об'єктами. Даний процес з нерухомістю має місце в результаті проведення її купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, відчуження за договором довічного утримання, націоналізації, приватизації, відчуження майна. Зміна права володіння та користування об'єктів нерухомості відбувається, коли предметно них здійснюється: оренда, сервітут, передача права в постійне користування, вклад в статутний капітал, спільна діяльність, іпотека, лізинг, реорганізація юридичної особи, відчуження майна. Оскільки вони виступають в якості важелів процесу управління нерухомістю, то мають функціонувати згідно об'єктивних закономірностей ринкової економіки та відбивати специфіку зміни права власності, володіння і користування об'єктами нерухомості.

14. Визначено, що пореформений період розвитку відносин власності в аграрному секторі характеризується позитивною динамікою площі сільського житлового фонду, зростанням забезпеченості населення у сільській місцевості

житлом, збільшенням введення в експлуатацію житла та житлових будинків, індивідуальних зокрема. Водночас, благоустрій сільських поселень в частині забезпеченості житлової нерухомості водопроводом та каналізацією, знижується. Державні програмно-цільові проекти щодо розвитку українського села в цілому не забезпечують досягнення таких стратегічних цілей як збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; не гарантують комплексного розвитку сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі, передбачених законодавством стосовно державної аграрної політики. Поточний розвиток відносин власності в аграрному секторі не має адекватного сучасним науково-економічним вимогам соціального та інституційного забезпечення. Сучасні позитивні зрушення в розвитку об'єктів нерухомості виробничого призначення та інвестиційна діяльність господарюючих суб'єктів аграрного сектора, які виступають в якості основних джерел фінансування капітальних інвестицій, слугують індикатором наявності перспектив подальшого нарощування нерухомості в сільському господарстві країни.

15. В умовах домінування в аграрному секторі приватної форми власності, Україна стабільно нарощує валютні надходження до країни за рахунок збільшення продажу за кордон агропродовольчої продукції. Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції характеризується широким асортиментом товарів, доходи від продажу яких суттєво різняться між собою за масштабами, вагомістю, темпами приросту та спрямуванням трендів. В експортній виручці агропродовольчої продукції країни домінують продукти, що мають сировинне призначення та низьку додаткову вартість, водночас, готові харчові продукти та продукція тваринного походження демонструють низькі темпи приросту та зменшують свою експортну значущість.

16. Зовнішньоекономічна діяльність щодо збуту сільськогосподарської продукції потребує суттєвого корегування на предмет формування збалансованої імпоротної політики в інтересах соціально-економічного зростання вітчизняного аграрного сектора. Бо асортиментні позиції імпортованої сільськогосподарської та продовольчої продукції, в тому числі зі значними темпами зростання, належать до категорії товарів, які виробляються в Україні. Заміна імпорту на вироблену в країні аналогічну продукцію має економічну доцільність. Бо дозволяє ефективно використовувати ресурсний потенціал національного аграрного сектора, економічно витратити валютні кошти, вирішувати низку соціально-економічних проблем, що пов'язані з пореформеним розвитком відносин власності в сільському господарстві.

17. Масштаби порушених та відпрацьованих земель, а також їх приріст по відношенню до проведення рекультивациі та відновлення землі, свідчать про відсутність в країні дієвого механізму щодо її захисту та недостатнього соціально-економічного заохочення екологізації виробничо-господарської діяльності в аграрному секторі. Домінування в аграрному секторі приватної форми власності на землю потребує збалансування соціально-економічних та екологічних інтересів на основі обтяження власності та встановлення відповідальності її власників щодо використання основного засобу сільськогосподарського виробництва.

18. Домінування в сільському господарстві приватної форми власності на землю та майно не виступає самодостатнім чинником, що автоматично забезпечує

зростання ресурсного потенціалу та підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств. Підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі потребує створення для господарств населення та сільськогосподарських підприємств різних форм власності та господарювання таких макроекономічних та мікроекономічних умов ведення виробничо-господарської діяльності, сукупна взаємодія яких сприяє збереженню багатокладності та різноманітності організаційно-правових форм ведення аграрного виробництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Запша Г.М. Розвиток відносин власності в аграрному секторі України: [Монографія] / Г.М. Запша. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2014. – 337 с.
2. Запша Г.М. Найбільш загальні риси укладоутворення з погляду становлення приватного сектору в овочівництві регіону / Г.М. Запша // Розвиток різнокладності на селі: особливості, проблеми / В.В. Юрчишин, Л.М. Шевченко, В.Х. Брус та ін.; За ред. В.В. Юрчишина. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – С. 304-317. *Особистий внесок – підрозділ 4.6. – досліджені галузеві аспекти розвитку різнокладності в процесі становлення приватного сектору – 0,69 авт. арк.*
3. Запша Г.М. Інституціональне забезпечення розвитку відносин власності / Г.М. Запша // Організаційно-економічний механізм управління ринковою діяльністю роздрібних торговельних підприємств [монографія] / О.О. Селезньова, М.П. Сахацький, Г.М. Запша. – Одеса: КП ОМД, 2012. – С. 34-45. *Особистий внесок – підрозділ 1.4. – на основі теорії інституціоналізму як методології міждисциплінарного синтезу досліджені суспільні інституції та правові інститути з позицій забезпечення відносин власності в сільському господарстві – 0,98 авт. арк.*
4. Запша Г.М. Методологічні основи наукових досліджень відносин власності в системі сучасних аграрних перетворень / Г.М. Запша // Формування та розвиток ринку продукції підприємств спиртової галузі / О.І. Мельничук, М.П. Сахацький, І.А. Ажман, Г.М. Запша та ін. За ред. Сахацького М.П. – Одеса: друкарня ОДАБА, 2012. – С. 26-31. *Особистий внесок – підрозділ 1.2. – визначені науково-методологічні підходи щодо дослідження відносин власності в сільському господарстві – 0,32 авт. арк.*
5. Запша Г.М. Розвиток відносин власності в контексті екологізації цукробурякового виробництва / Г.М. Запша // Управління інноваційним розвитком цукробурякового виробництва [Монографія] / [А.В. Найда, М.П. Сахацький, І.С. Найда, Г.М. Запша, В.С. Ніценко] за ред. проф. Сахацького М.П. – Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2013. – С. 174-185. *Особистий внесок – підрозділ 3.4 – визначені напрями гармонізації розвитку відносин власності та екологізації цукробурякового виробництва – 0,98 авт. арк.*
6. Запша Г.М. Загально-наукове забезпечення формування матеріально-технічної бази аграрних підприємств – складової процесу управління нерухомістю в контексті розвитку відносин власності / Г.М. Запша // Формування та

функціонування матеріально-технічної бази аграрних підприємств в умовах сучасного розвитку відносин власності [Монографія] / Дяченко О.П., Сахацький М.П., Запша Г.М.; за ред. проф. Сахацького М.П. – Одеса: ВА«Аспект», 2013. – С. 160-175. *Особистий внесок – підрозділ 3.4. – вивчені теоретико-методологічні аспекти управління нерухомістю та розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств як об'єктів власності в сільському господарстві – 0,88 авт. арк.*

Публікації у наукових фахових виданнях України:

7. Запша Г.М. Проблеми становлення зовнішньоекономічної діяльності Одещини / Г.М.Запша, М.П. Сахацький // Аграрний вісник Причорномор'я: Збірник наукових праць. Економічні науки. – Одеса: Одеський сільськогосподарський інститут, 1998. – Вип. №1 – С. 6-11. *Особистий внесок – досліджено товарну та регіональну структуру експорту та імпорту Одеської області – 0,14 авт. арк.*

8. Запша Г.М. Становлення зовнішньоекономічної діяльності АПК Одещини / Г.М.Запша, М.П. Сахацький // Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць / Одеський державний економічний університет; Редкол.: проф. Зверяков М.І., Редькін О.С., Валуєв Б.І. та ін. – Одеса: АТЗТ ІРЕНТТ, 2000. – Вип. №7 – С. 230-234. *Особистий внесок – проведено аналіз проблем становлення зовнішньоекономічної діяльності в процесі ринкових трансформацій аграрного сектору Одеської області – 0,16 авт. арк.*

9. Запша Г.М. Проблемні аспекти відродження сільського господарства / Г.М.Запша, М.П. Сахацький // Економіка АПК. – 2001. – №9. – С. 33-38. *Особистий внесок – виділені економічні та соціальні проблеми на селі в період аграрних реформ, визначені напрями підвищення їх соціально-економічної результативності – 0,31 авт. арк.*

10. Запша Г.М. До державного регулювання розвитку відроджувальних процесів в сільському господарстві / Г.М.Запша, М.П. Сахацький // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2002. – Вип. №5(19) – С. 44-50. *Особистий внесок – розглянуто організаційно-економічні механізми державного регулювання аграрної сфери – 0,16 авт. арк.*

11. Запша Г.М. Визначення орієнтирів розвитку аграрного сектора на пореформеному етапі / Г.М.Запша, М.П. Сахацький // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2002. – Вип. № 6(20) – С. 10-14. *Особистий внесок – обґрунтована необхідність виділення в якості визначального орієнтиру розвитку сільського господарства ступеня задоволення нужд і потреб споживачів в агропродовольчій продукції в коротко та довгостроковому періоді – 0,15 авт. арк.*

12. Запша Г.М. Розвиток відносин власності на селі: концептуальні основи становлення і утвердження приватного сектора / В.В. Юрчишин, Г.М. Запша // Економіка України. – 2003. – № 11. – С.47-54. *Особистий внесок – досліджено етапний характер розвитку відносин власності в аграрній сфері – 0,26 авт. арк.*

13. Запша Г.М. Науково-прикладні проблеми відродження аграрного сектора економіки / Г.М. Запша, М.П. Сахацький // Ринкова економіка: Сучасна теорія і практика управління. Збірка наукових праць економіко-правового факультету. – Одеса: Астропринт, 2005. – Т. 8. (Вип. 9). – С. 36-50. *Особистий внесок – здійснено аналіз структурних зрушень в земельних та трудових ресурсах,*

рівня розвитку матеріально-технічної бази в період реформування сільського господарства – 0,19 авт. арк.

14. Запша Г.М. Іпостасі маркетингу в контексті становлення і утвердження приватного сектора в сільському господарстві / Г.М. Запша // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2006. – Вип.ІІІ. – С. 84-86.

15. Запша Г.М. Науково-прикладні проблеми становлення і утвердження приватного сектора в сільському господарстві / Г.М. Запша // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. – Одеса: Імідж-Прес, 2007. – Вип.37. – С.107-110.

16. Запша Г.М. Маркетингові дослідження ринку хлібобулочних виробів у контексті соціально-економічного розвитку сільських територій / М.П. Сахацький, Г.М. Запша, О.А. Белевят // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2007. – Вип. № 3(42). – Т. 1. – С. 162-167. *Особистий внесок – обґрунтована роль маркетингових досліджень ринку хлібобулочних виробів в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій – 0,1 авт. арк.*

17. Запша Г.М. Інвестування розвитку матеріально-технічної бази та ремонтного обслуговування аграрного сектора регіону / М.П. Сахацький, Г.М. Запша, О.А. Белевят // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. – Одеса: Імідж-Прес, 2008. – Вип. 44. – С. 163-166. *Особистий внесок – вивчена структура джерел фінансування розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства Одеської області – 0,1 авт. арк.*

18. Запша Г.М. Наукові основи формування системи маркетингу в сільськогосподарських підприємствах / М.П. Сахацький, Г.М. Запша, О.А. Белевят // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Проблеми управління державною власністю. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – Т.12 (Вип.24). – С. 99-104. *Особистий внесок – визначено сутність системи маркетингу аграрного підприємства та виділені її головні підсистеми – 0,11 авт. арк.*

19. Запша Г.М. Прийняття управлінських рішень в рекламній діяльності підприємства / М.П. Сахацький, Г.М. Запша // Наукові праці ПФ НУБіП України «Кримський агротехнологічний університет» (Економічні науки). – 2009. – Вип. №120. – С.178-184. *Особистий внесок – проаналізовані чинники, що ускладнюють ринкову діяльність господарюючих суб'єктів в частині їх збутової політики – 0,12 авт. арк.*

20. Запша Г.М. Теоретичні аспекти гармонізації відносин власності та екологізації виробництва в аграрній сфері / Г.М. Запша // Економічні інновації. Збірник наукових праць Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України / за ред. Б.В. Буркинського. – Одеса. – 2013. – Вип. 53. – С.103-110.

21. Запша Г.М. Економічна глобалізація як фактор впливу на розвиток відносин власності в аграрному секторі економіки України [Текст] / Г.М. Запша // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – Ужгород: Ужгородський національний університет. – 2013. – Вип. 2 (39), Ч. 2. – С. 101-104.

22. Запша Г.М. Структурні зрушення власності на землю в процесі ринкових трансформацій сільського господарства / Г.М. Запша // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2013. – Вип. 4(74), Т. 1. – С. 28 – 35.

23. Запша Г.М. Ефективність господарської діяльності аграрних підприємств в умовах трансформації відносин власності: регіональний аспект / Г.М. Запша // Інноваційна економіка. – 2013. – №11. – С.127-133.

24. Запша Г.М. Державна аграрна політика як передумова підвищення соціально-економічної результативності аграрних перетворень в Україні / Г.М. Запша // Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». Збірник наукових праць Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. – Харків. 2014. – Вип. №3. – С.141-151.

25. Запша Г.М. Проблеми екологізації аграрного виробництва в умовах трансформації відносин власності / Г.М. Запша // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К., 2014. – Вип. №4 (155). – С. 100-104.

26. Zapsha G.N. The development of Ukrainian foreign trade in the agrarian field / G.N. Zapsha // Аграрний вісник Причорномор'я. Збірник наукових праць. Економічні науки. – Одеса:ТОВ «Лерадрук», 2013. – Вип. 69. – С.17-24.

27. Запша Г.М. Розвиток сільської житлової нерухомості в умовах трансформації відносин власності / Г.М.Запша // Агросвіт. – 2014. – № 7.– С. 17-23.

28. Запша Г.М. Динаміка експорту та імпорту агропродовольчих товарів в умовах домінування приватної власності в сільському господарстві / Г.М.Запша // Агросвіт. – 2014. – № 8.– С. 17- 23.

29. Запша Г.М. Особливості розвитку відносин власності в системі сучасних аграрних перетворень / Г.М.Запша // Економіка та держава. – 2014. – № 4 .– С. 57-60.

30. Запша Г.М. Теоретичні аспекти управління нерухомістю як об'єктом власності / Г.М. Запша // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №8 .– С. 36-39.

31. Запша Г.М. Власність як загальнонаукова категорія та загальнолюдська цінність / Г.М. Запша // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_42.pdf

Публікації у виданнях іноземних держав:

32. Zapsha G. Regional aspects of development of the property relations in the agrarian sector / G. Zapsha // Economy and sociology. Theoretical and scientific journal. – Chisihau. – 2013. – Nr.2. – .P. 87-92.

33. Запша Г.Н. Хозяйства населения в аграрном производстве Украины: региональный аспект / Г.Н. Запша // Проблемы современной экономики: глобальный, национальный и региональный контекст: сб. науч. ст. В 2 ч. / ГрГУ им. Я. Купалы; редкол. В.С. Фатеев (гл. ред.), Д.В. Примшиц (зам. гл. ред.) [и др.] – Гродно:ГрГУ, 2013. – Ч.2. – С.48-53.

34. Zapsha G. Tax methods of property manadement as an instrumeht of property relations in agriculture of Ukraine / G. Zapsha // Economy and sociology. Theoretical and scientific journal. – Chisihau. – 2013. – Nr.3. – P. 156-159.

35. Запша Г.Н. Эффективность хозяйственной деятельности аграрных предприятий в условиях трансформации отношений собственности в Украине / Г.Н. Запша // Вестник Таджикского национального университета. Серия экономических наук. – Душанбе: «Сино», 2013. – №2/4(114). – С.35-41.

36. Zapsha G. Trends of food consumption in the process of property relations transformation in Ukraine's agriculture / G. Zapsha // *Economy and sociology. Theoretical and scientific journal*. – Chisihau. – 2013. – Nr.4. – P. 86-91.

37. Запша Г.Н. Состояние и тенденции формирования денежных и совокупных доходов сельских домохозяйств Украины / Г.Н. Запша // *Вестник АПК Верхневолжья*. – Ярославль, 2014. – №1(25). – С.23-28.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації:

Препринти:

38. Запша Г.М. Теоретико-методологічні основи розвитку відносин власності в системі сучасних аграрних перетворень / Г.М.Запша. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2014. – 25 с. – (Препринт / Миколаїв).

39. Запша Г.М. Підвищення соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в аграрному секторі / Г.М. Запша. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2014. – 34 с. – (Препринт / Миколаїв).

40. Запша Г.М. Загальнонаукові та світоглядні аспекти розвитку відносин власності / Г.М. Запша. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2014. – 22 с. – (Препринт / Миколаїв).

Матеріали науково-практичних конференцій:

41. Запша Г.М. Маркетинг як ринковий інструмент/ М.П. Сахацький, Г.М. Запша // *Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку: матер. щорічної наук.-практ. конф. (18 жовтня 2005 р., м.Одеса)*. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – С. 345-347. *Особистий внесок – визначені інструменти маркетингової діяльності підприємств.*

42. Запша Г.М. Передумови маркетингової діяльності в аграрному секторі / М.П. Сахацький, Г.М. Запша // *Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матер. першої Всеукр. наук.-практ. конф для викладачів, аспірантів та молодих вчених (31 березня 2006р., м. Одеса)*. – Одеса: Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, 2006. – С.167-173. *Особистий внесок – визначені соціально-економічні чинники розвитку аграрного маркетингу.*

43. Запша Г.М. Інноваційна парадигма сучасного розвитку маркетингу продукції підприємств будівельного комплексу / Г.М. Запша, М.М. Сахацький // *Інноваційна парадигма сучасного розвитку маркетингу: матер. міжвузівської наук.-практ. конф. студентів, аспірантів, молодих вчених, викладачів (21 травня 2010 р., м. Одеса)*. – Одеса: ОДАБА, 2010. – С.3-6. *Особистий внесок – розглянуто інноваційні аспекти маркетингової товарної політики.*

44. Запша Г.М. Розвиток маркетингової діяльності підприємств в умовах економічної кризи / М.П.Сахацький, Г.М. Запша // *Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матер. V міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів, аспірантів та молодих вчених (26-27 березня 2010р., м. Одеса)*. – Одеса:ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2010. – С.185-187. *Особистий внесок – визначені завдання маркетингового аналізу в кризовий період.*

45. Запша Г.М. Розвиток маркетингової товарної політики підприємств в умовах економічної глобалізації / М.П.Сахацький, Г.М. Запша // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів, аспірантів та молодих вчених (31 березня 2011 р., м. Одеса). – Одеса: ОНУ ім. І.І.Мечникова, 2011. – С.185-187. *Особистий внесок – визначено сутність маркетингової товарної політики підприємства.*

46. Запша Г.М. Роль маркетингової цінової політики та її методологічне забезпечення / М.П.Сахацький, Г.М. Запша // Управління проектами в умовах транзитивної економіки: матер. наук.-практ. конф. (28 січня 2011р., м. Одеса). – Одеса: ОДАБА, 2011. – С.172-178. *Особистий внесок – обґрунтовано методологічне забезпечення процесу ціноутворення.*

47. Запша Г.М. Проблеми маркетингу страхових послуг в умовах транзитивної економіки / М.П.Сахацький, Г.М. Запша // Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації: зб. наук. праць за матер. наук.-практ. конф. (31 травня 2011р., м. Одеса). – Одеса: ОДАБА, 2012. – №4. – С. 18-21. *Особистий внесок – розглянуто особливості маркетингу на ринку страхових послуг.*

48. Запша Г.М. Методологічні основи дослідження ринку об'єктів нерухомості / М.П.Сахацький, Г.М. Запша // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів, аспірантів та молодих вчених (31 березня 2012 р., м. Одеса). – Одеса, ОНУ ім. І.І.Мечникова, 2012. – С. 265-269. *Особистий внесок – сформовані методологічні положення щодо дослідження ринку об'єктів нерухомості.*

49. Запша Г.М. Комунальна власність сільських громад як чинник сільського розвитку / Г.М. Запша // Теорія та практика управління економічним розвитком: матер. міжнар. наук.-практ. конфер. (22-24 листопада 2012 р., м. Київ). – В 3 т. – Донецьк: ООО «Фирма «Друк-Инфо», 2012. – Т.1. – С.63-64.

50. Запша Г.Н. Подготовка кадров высшей квалификации в контексте развития отношений собственности в Украине / Н.П.Сахацький, Г.Н. Запша // Совершенствование системы подготовки кадров на военном факультете: матер. V междунар. научн. конф. (17-19 октября 2012г., г. Гродно / Ред. кол.: С.М. Орочко (отв. ред.). – Гродно:ГрГМУ, 2012. – С.8-12. *Особистий внесок – здійснено аналіз зайнятості населення за видами економічної діяльності в умовах трансформації відносин власності.*

51. Запша Г.М. Формування організаційних структур маркетингових служб в контексті управління проектами / Г.М. Запша, М.П.Сахацький. // Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації: матер. IV наук.-практ. конф. (20 квітня 2012 р., м. Одеса). – Одеса: Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2013. – С.52-57. *Особистий внесок – визначені підходи щодо проектування структур управління маркетингових служб підприємств різноманітних форм власності та господарювання.*

52. Запша Г.М. Розвиток зовнішньої торгівлі України і ЄС в агропродовольчій сфері // Європейський проект та Україна: матер. наук.-практ. конф. (21 грудня 2012 р, м. Одеса). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2013. – С. 40-44.

53. Запша Г.М. Регіональні структурні зрушення зайнятості працівників аграрних підприємств в контексті розвитку відносин власності / Г.М. Запша // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: тези доповідей II міжнар. наук.- практ. конф. (16-18 травня 2013р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С.167-168.

54. Запша Г.М. Екологізація виробничо-господарської діяльності землевласників в сільському господарстві / Г.М. Запша // Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2013 р., м. Одеса). – Одеса: Одеський державний аграрний університет, 2013. – С.119-120.

55. Запша Г.М. Розвиток аграрного маркетингу в умовах економічної глобалізації та світової регіоналізації / М.П Сахацький, Г.М. Запша // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: матер. восьмої міжнар. наук.-практ. конф. для викладачів, аспірантів та молодих вчених (29 – 30 березня 2013 р., м. Одеса) / ОНУ ім. І.І.Мечникова. – Одеса: видавець Бакаєв Вадим Вікторович, 2013. – С.210-214. *Особистий внесок – обґрунтована актуальність та проведено аналіз існуючих досліджень щодо розвитку аграрного маркетингу в контексті глобалізації.*

56. Запша Г.М. Міждисциплінарний підхід дослідження відносин власності / Г.М. Запша // Соціально-економічна конвергенція в Європі: фокусування на Україні: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (16-18 квітня 2013 р., м. Сімферополь) / КЕІ ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана. – Саки: ПП «Підприємство Фенікс», 2013. – С.80-81.

57. Запша Г.М. Світова регіоналізація як фактор розвитку відносин власності в аграрному секторі економіки / Г.М. Запша // Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах інформатизації та глобалізації економіки: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (16-17 квітня 2013 р., м. Івано-Франківськ) / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Тернопіль: Крок, 2013. – С.44-45.

58. Запша Г.М. Науково-економічні основи процесу управління нерухомістю та розвитку відносин власності / Г.М. Запша, М.П Сахацький // Розвиток маркетингової діяльності в умовах економічної глобалізації: збірн. наук. праць. V Всеукр. наук.-практ. конф. (19 квітня 2013 р., м. Одеса). – Одеса: Видавництво ФОП «Сухачов», 2013. – С.52-57. *Особистий внесок – вивчена діалектика взаємозалежності та взаємозв'язку управління нерухомістю та розвитку відносин власності.*

59. Запша Г.М. Управління проектами розвитку торговельних мереж будівельного ритейлу сільських територій / М.П. Сахацький, Г.М. Запша // Управління проектами в умовах транзитивної економіки: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. магістрантів, аспірантів та науковців: [у 2т.]. (13-14 грудня 2013 р., м. Одеса). – Одеса: ОДАБА, 2013. – Том 2. – С.190-193. *Особистий внесок – обґрунтована необхідність формування розвинутої інфраструктури з торгівельного обслуговування сільських територій.*

60. Запша Г.М. Регулювання земельних відносин в контексті реалізації прав власності в аграрному секторі України / Г.М.Запша // Сучасні наукові підходи до стабільного економічного розвитку та економічної безпеки: матер. міжнар. наук.-

практ. конф. (21-22 лютого 2014 р., м. Чернігів) / Чернігівський державний технологічний університет. – Чернігів: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С.189-192.

АНОТАЦІЯ

Запша Г.М. Развитие отношений собственности в современных аграрных преобразованиях в Украине: теория и практика. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, 2014.

В дисертації проведено наукове дослідження сутності власності як загальнолюдської цінності та економічної категорії, опрацьовано світоглядне забезпечення реформування відносин власності, виявлено особливості розвитку відносин власності аграрного сектора в умовах транзитивної економіки, розвитку економічну глобалізацію та регіоналізацію як чинників впливу на розвиток відносин власності. Представлено методологічні основи дослідження розвитку відносин власності в аграрних перетвореннях, проведено інституціональне забезпечення розвитку відносин власності, розкрито індивідуалізацію та соціалізацію власності як діалектичну основу розвитку відносин власності. Висвітлено проблеми забезпечення продовольчої безпеки, проаналізована соціально-економічна результативність реформування відносин власності, наведено регіональні аспекти розвитку відносин власності. Встановлено взаємозв'язок управління нерухомістю та розвитку відносин власності. Розкрито вплив державної аграрної політики на соціально-економічну результативність аграрних перетворень, обґрунтовано доцільність підвищення результативності зовнішньоекономічної діяльності аграрним сектором, визначено засади розвитку багатокладності, досліджено розвиток відносин власності в контексті екологізації господарської діяльності аграрного сектора.

Прикладне використання результатів дослідження сприятиме підвищенню соціально-економічної результативності розвитку відносин власності в сучасних аграрних перетвореннях.

Ключові слова: власність, відносини власності, аграрні перетворення, інституціоналізм, індивідуалізація, соціалізація, нерухомість, багатокладність.

АННОТАЦИЯ

Запша Г.Н. Развитие отношений собственности в современных аграрных преобразованиях в Украине: теория и практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук за специальностью 08.00.03 – экономика и управления национальным хозяйством. – Николаевский национальный аграрный университет, Николаев, 2014.

Диссертационное исследование посвящено теоретико-методологическому обоснованию научных положений и разработке прикладных рекомендаций предметно социально-экономических и организационных мероприятий по развитию отношений собственности, использование которых будет способствовать повышению социально-экономической результативности осуществляемых в Украине аграрных преобразований. В диссертации проведено научное исследование сущности собственности как общечеловеческой ценности и экономической

категории, осуществлено мировоззренческое обеспечение реформирования отношений собственности, раскрыта экономическая глобализация и регионализация как факторов влияния на развитие отношений собственности в аграрном секторе.

Идентификация развития отношений собственности в современных аграрных преобразованиях в Украине по научным и прикладным аспектам проводилась на основе выявления особенностей, отличительных черт и специфических проявлений изучаемого явления. К числу основных особенностей развития отношений собственности в аграрных преобразованиях относится: масштабность проводимых трансформаций, которые сочетаются со становлением рыночной экономики. Отличительной чертой выступает усиление интеллектуализации собственности и делегирование менеджменту функций по управлению собственностью. В аграрном секторе имеет место сочетание социально-экономических процессов индивидуализации и социализации собственности, а также формирование и развитие новых институтов многоукладной экономики.

Установлено, что диалектика взаимосвязи индивидуализации и социализации собственности в аграрном секторе основывается на их единстве и внутреннем противоречии, взаимодействии которых формирует постоянный источник коренных изменений отношений собственности. Поэтому социализация собственности не должна противопоставляться ее индивидуализации, поскольку в экономической действительности они представляют собой неразрывное целое, развитие которого происходит благодаря единству этих противоположностей.

Исследованы проблемы обеспечения продовольственной безопасности с позиций потребления основных продуктов питания, а также приведены региональные аспекты развития отношений собственности в аграрном секторе. Анализ результативности реформирования отношений собственности показал, что в структуре совокупных ресурсов сельских домохозяйств в абсолютных и относительных величинах сокращаются доходы от предпринимательской деятельности и самостоятельной занятости, продажи сельскохозяйственной продукции, продажи личного и домашнего имущества. Сочетание этих процессов с низким удельным весом доходов от собственности в совокупных ресурсах исследуемых домохозяйств, свидетельствует о том, что глубинные трансформации отношений собственности в сельской местности не принесли ожидаемых социально-экономических результатов.

Обосновано, что недвижимость и собственность выступают формами научного познания экономических понятий, которые отражают объективный мир экономического развития и форматы его углубленного исследования. В прикладном плане управления недвижимостью влияет на развитие отношений собственности, взаимозависимость которых отражает взаимодействие единичного и общего, научной категории, что в экономической сфере характеризует различные стороны единого цельного явления.

В диссертации раскрывается влияние государственной аграрной политики на социально-экономическую результативность аграрных преобразований, обосновывается целесообразность развития внешнеэкономической деятельности аграрного сектора, определяются принципы развития многоукладности, исследуется развитие отношений собственности в контексте экологизации производственно-

хозяйственной деятельности аграрного сектора. Установлено, что выведение аграрного сектора на современный уровень требует сбалансирования производителями экономических, социальных и экологических интересов на основе сочетания, частной формы собственности и коллективных форм организации производственно-хозяйственной деятельности, параметры которой должны быть согласованы с рыночными требованиями и направлены на удовлетворение текущих и стратегических интересов отечественного крестьянства.

Прикладное использование результатов исследования будет способствовать повышению социально-экономической результативности развития отношений собственности в современных аграрных преобразованиях.

Ключевые слова: собственность, отношения собственности, аграрные преобразования, институционализм, индивидуализация, социализация, недвижимость, многоукладность.

ANNOTATION

Zapsha G.M. The development of property relations in modern agrarian reforms in Ukraine: theory and practice. – Manuscript.

Dissertation for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.03 - Economy and management of a national economy. - Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, 2014.

The scientific study of property nature as a general human values and the economic category was done in the dissertation. The ideological ensure reform of property relations is processed. The features of property relations of the agricultural sector in terms of transitive economy are revealed. The economic globalization and regionalization as factors influencing the development of property relations are revealed as well.

The methodological foundations of the study of property relations in the agrarian reforms are presented. The institutional provision of property relations is carried out. Individualization and socialization of property as a dialectical basis of property relations are solved. The problems of food security are highlighted, the socio-economic impact of reform on the property are analyzed. The regional aspects of property relations are mentioned. The connection between estate management and development of property relations is established. The state agricultural policy influence the socio-economic impact of agrarian reform is revealed. The expediency of foreign economic activity of agro sector is defined. The principles of multiculturalism are also defined. The development of property relations in the context of greening economic activity of the agricultural sector is investigated.

The implementation of research results will improve the socio-economic impact of the property relations development in modern agricultural transformations.

Keywords: property, property relations, agrarian reforms, institutionalism, individualization, socialization, stratification.

Підписано до друку «12» вересня 2014 р.
Формат 60х84/16. Папір друк.
Авт. арк. 1,8

Наклад 100 прим. Зам. № 67 від 12.09.14

Надруковано ФОП ШвельВ.Д.
тел.: (066) 609-46-81
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія МК № 26 від 16.07.2013 р.

